

HONDERD JAAR Rooie Rakkers

De Koepel als baken van herkenning

Door Paul Q. van den Burg en Nadine Stemerdk

Het waren vermoedelijk 12 echte mannenbroeders – en in 2 gevallen hun echtgenotes – die op 21 september 1911 de SDAP-afdeling Voorburg-Leidschendam oprichtten als onze voorloper. Een daad die zelfs nu nog gevolgen heeft. Want we zijn ook als PvdA nu nog energiek. Met een bloeiende afdeling, een sterke fractie en klaar voor de volgende honderd jaar. Maar voordat we die ingaan staan we op zaterdag 24 september 2011 eerst stil bij ons eeuwfeest. Natuurlijk in gebouw De Koepel in park Vreugd en Rust aan het Oosteinde in Voorburg, ons lokale ‘ouderlijk huis’ waar al in de jaren ‘50 de ‘Roode Familie’ (PvdA, NVV, VARA, enzovoorts) bijeenkwam.

Even een terugblik¹

We keren even terug in de tijd. Op 26 augustus 1894 werd de SDAP (Sociaal Democratische Arbeiders Partij) opgericht in 't lokaal Atlas aan de Ossenmarkt 9 te Zwolle als alternatief voor de Sociaal-Democratische Bond (SDB) van Domela Nieuwenhuis. Tot de 12 oprichters (de ‘twaalf apostelen’ genoemd) behoorden **Pieter Jelles Troelstra**, **Willem Vliegen** en **Jan Schaper** [die zich later in Voorburg zou vestigen, red.]. Aanvankelijk waren er onder de voormannen veel onderwijzers, predikanten, journalisten en advocaten. Al snel na de oprichting in 1894 kreeg de SDAP de bijnaam ‘Schoolmeesters-, Dominees- en Advocaten-Partij’, waarmee de spanning werd aangesneden tussen een intellectueel partijkader en een volkse achterban. Na de uitbreiding van het kiesrecht kwamen de kiezers uit alle lagen van de bevolking, waarbij arbeiders de hoofdmoot vormden.

De aanhang concentreerde zich in de beginjaren in Friesland, Groningen en de grote steden. Na het opbouwen van een partijorganisatie en een netwerk van propagandisten groeide de aanhang in andere delen van het land. Een belangrijk jaar in de ontwikkeling van de SDAP was 1903, het jaar van de spoorwegstaking. Dit was aanvankelijk een succesvolle staking voor loonsverbetering voor spoorwegbeambten. Het kabinet-Kuyper kwam met een wet die stakingen van ambtenaren in vitale onderdelen van het economisch leven verbood. Een staking tegen invoering van deze antistakingswet mislukte, maar gaf wel de stoot tot oprichting van een algemene vakbond, het NVV. Ongetwijfeld zullen deze elementen een rol hebben gespeeld in de oprichting van de lokale afdeling van de SDAP in onze gemeente in 1911. Tot aan 1946 zien we een SDAP waar het eigenlijk nooit rustig was. Zo verliet in 1909 een grote groep Marxisten de SDAP en richtte de SDP op, die in 1919 werd omgedoopt in de Communistische Partij Holland. In 1932 verliet wederom een deel van de linkervleugel de partij en vormden de Onafhankelijk Socialistische Partij (OSP).

Belangrijke SDAP'ers waren naast **Pieter Jelles Troelstra** natuurlijk **Willem Albarda**, **Willem Drees**, **Koos Vorrink** en het eerste vrouwelijke Tweede Kamerlid **Suze Groeneweg** en het eerste vrouwelijke Eerste Kamerlid **Carry Pothuis-Smit**. Op woensdag 9 februari 1946 ging de SDAP samen met de Vrijzinnig Democratische Bond en de Christelijk-Democratische Unie op in de fusiepartij Partij van de Arbeid. Dit jaar – 2011 – bestaat onze partij dan ook 65 jaar.

¹ De ‘Marokko-kwestie’ in 1911 betrof een stukje kanonneerbootpolitiek tussen de koloniale mogendheden Frankrijk en Duitsland. Marokko werd een Frans protectoraat, Duitsland kreeg gebieden bij Kameroen.

Uit de Partij.

De Marokko-kwestie.

Heden vergaderd het Internationaal Socialistisch Bureau te Zurich, in hoofdzak ter bespreking van de Marokko-kwestie.

Troelstra vertegenwoordigt er onze S. D. A. P.

Rijswijk. ~~Donderdag~~ Donderdagavond hield de afd. een huiselijk verg. waar besloten werd de afdeling te splitsen, in hier verze dat Voorburg met inbegrip van Leidschendam een afzonderlijke afdeling vormt, en dat de leden te Rijswijk zich afzonderlijk tot een afdeling vormen.

Allereerste de verre afstand tusschen beide dorpen maakte deze splitsing wenschelijk, terwijl beide afdelingen het verwochte aantal leden teken, en zij in eigen kring de propaganda krachtig kunnen voortzetten.

Het voorloopig adres der afdelingen is: J. Spronk, Leidschendam en J. H. Schaper, Rijswijk.

Tezel. In de Zaterdag gebonden vergadering der afdeling werd, in de plaats van L. Schagen, die als zodanig bedacht had, het sekretaris gekozen Ja. Hekkes, Oudeschild, Tezel.

Van den Broekrekenhandel. Ontvangen van 1 tot 15 September: L. J. A. W. te S. (N. I.) f. 0.72, L. S. te O. f. 1.09, P. J. v. d. B. te K. f. 10.50, G. H. J. H. D. H. f. 0.33, J. V. te A. A. f. 1.28, P. W. te G. f. 7.40, A. A. de J. te W. f. 5.16, J. Z. v. d. H. te A. f. 1.51.

Niet medegedeeld kontante en vooruitbetalingen en verderzegen tegen kwitantie geteld.

De apostel uit Appingedam

J.H.A. (Jan, of Johan) Schaper (1868-1934) uit Groningen was huis- en decoratieschilder. Te bed na een val uit de dakgoot kwam hij tot zelfstudie en werd hij actief als schrijver in – en uitgever van – socialistische bladen.

Hij was een van de ‘Twaalf apostelen’ die op 26 augustus 1894 in het drank- en spijslokaal ‘De Atlas’ aan de Ossenmarkt te Zwolle de SDAP oprichtten. Zij scheidden zich af van de Sociaal-Democratische Bond (waarvan hij secretaris was geweest) die onder leiding van Domela Nieuwenhuis buiten het parlementaire stelsel wilde blijven.

In 1913 bepleitte hij tegenover Troelstra – tevergeefs – regeringsdeelname in een coalitie met de vrijzinnigen en in 1918 redde hij de parlementaire positie van de SDAP na de mislukte oproep tot revolutie (de “vergissing van Troelstra”).

Jan Schaper was al partijbestuurder, Raads- en Statenlid in Groningen toen hij in 1901 in Appingedam als derde SDAP-kamerlid (na Troelstra uit Friesland en Van Kol uit Twente) werd verkozen. In 1905 verhuisde hij wegens dit Kamerwerk naar Voorburg, bij de Geestbrug. Hij was dan ook één (en ongetwijfeld het prominentste) van de 10 leden van de afdeling Rijswijk-Voorburg die in 1909 werd opgericht.

Toen hij in 1910 naar de Stadhoudersstraat 9 in Rijswijk verhuisde schreef socialistisch dagblad Het Volk: “als korrespondentie-adres volstaat Schaper, Rijswijk (Z.H.)”. In Rijswijk werd hij naast afdelingsvoorzitter vanaf 1911 ook nog lid van de Gemeenteraad en Provinciale Staten. Vanaf 1924 woonde hij in Voorschoten en in 1932 keerde hij terug naar Voorburg waar hij aan de Damsigtstraat woonde. Hij was iemand functies bleef ‘stapelen’: van 1926 tot 1931 was hij de eerste SDAP-gedeputeerde in Zuid-Holland.

Hij bleef al die tijd Kamerlid, tot hij in 1934 in Voorburg overleed. Hij is in Groningen begraven. De partijgenoten van de gewestfederatie aldaar richtten een grafmonument voor hun pionier op met als motto’s “Waak voor uw karakter” en “Volg uw overtuiging”.

*'k Houd van strijd, ik vind genot
In worstelen en streven.
'k Verkies een hard, onstuimig lot
Vèr boven rustig leven.
Want bracht de strijd mij dikwijls leed,
Het was toch heerlijk, dat ik streed.*

Jan Schaper, Een halve eeuw van strijd

De beginjaren

Oppositie van buiten de raad en in eigen gelederen

Door André Rodenburg

Nadat in 1894 (in Zwolle) de SDAP was opgericht ontstonden er alom plaatselijke afdelingen, eerst in de grote steden. In de Vlietstreek werd in 1909 de afdeling Rijswijk-Voorburg opgericht. Op 21 september 1911 splitsten daarvan de 8 leden uit Voorburg, 2 uit Veur en 4 uit Leidschendam (Stompwijk) zich tijdens een huishoudelijke vergadering af tot een eigen 'afdeling', om enkele jaren later weer uiteen te gaan in 2 afdelingen. Pas in 2001 bij de fusie van de gemeenten zou er weer een gezamenlijke afdeling Leidschendam-Voorburg (eerst nog even onder de naam 'Vlietstede') ontstaan.

Uit een zwarten hoek.

Men schrijft ons uit Voorburg-Leidschendam: Sedert de arbeidersbeweging hier in omvang en beteekenis toeneemt, steekt de reactie met groote felheid den kop op, en zijn er voor onze tegenstanders geen middelen te laag en gemeen, om ons te bestrijden. Om eenige feiten te noemen uit de laatste weken:

Door ons was toestemming gevraagd tot het houden eener kollekte voor de sigarenmakers; die toestemming kregen wij, trots de tegenwerking van de katholieke vakvereniging van Spoorweg personeel en anderen. Na bleid men vóór ons een kollekte, alleen voor katholieke sigarenmakers.

Wij kregen dus alleen van hen die ons sympathiek waren, maar moesten hiervan een deel aan de katholieke sigarenmakers afstaan.

Op 17 Mei j.l. kreeg een onzer partijgenooten aenschrijftelijk huuropzegging van een verhuurderehend zonder opgaaf van redenen. Bij ondersoek bleek, dat een paar katholieken, waaronder ook de opzichter van de waelogen, den kuloegenaar op een schandelijke wijze hadden voergetogen en deze huuropzegging hadden bewerkt. De krachtige helderheit van een grooe aantal huurderehend hem den oepregging introkken, anders zou een huurderehend onmiddellijk zijn gevolgd.

Onze kooperatie ooderviedt sooveel van die soort laste bestrijding, dat ik te veel ruimte zou noodig hebben dit alles te beschrijven, en ik zal volstaan met het volgende feit.

De meester-bakker onzer kooperatie is een katholieke man. In de laatste weken werkte hij ons in alles tegen. Wat was de oorsaak van dit alles? Hij werd bewerkt door de tegenover ons opgerichte katholieke kooperatie, waar hij nu in dienst kan komen.

Het laatste deel echter de door diecht. Nu men het ons al jaren lang onmogelijk heeft gemaakt, onze vergadering te houden, door ons een taal te weigeren, werd door de S. D. A. F. besloten, een openlicht-moeting te houden voor algemeen kiesrecht op 1 Juni a.s. Met moeite is een terrein gevonden. De burgemeester heeft men reeds sondaig bewerkt, dat men in den oplicht geen muziek mag maken in Leidschendam (wel in Voorburg). Nu wordt door den voerlichter van de R. K. kiesvereniging met een lijst reed gegaan, om ons van het terrein af te houden; of zij sich ook almachtig voelen, om dit te proberen.

Maar trots dit alles greeit onze beweging, en de voorstekenen zijn er reeds, dat wij gemaal in staat zullen zijn, deze reactie den kop in te drukken.

Wij reupen daarom voor Zondag 1 Juni de Haagse en Delftsche partijgenooten op, te zorgen, in groeten getale aanwezig te zijn om 12 uur aan de Geestbrug te verzamelen. Wij zullen dan onzen kiesrechtvechtlende doen werkzaam in dit zwarte district.

Voorburg-Leidschendam.

*Met Haagse deelnemers is de kiesrecht-moeting Zondag prachtig geslagen: 600 à 600 deelnemers en een mooie optocht. Alle klerikale tegenwerking met diverse manifesten heeft dus niets geholpen.

Een zwarte hoek

Leidschendam bestond aan het begin van de 20e eeuw uit een tweetal tuindersdorpen (Veur en- Stompwijk) aan weerszijden van de Vliet. Voorburg en Rijswijk met hun 'buitens' stonden wat meer onder de invloed van het nabije Den Haag, er woonden ook rijksambtenaren. De lokale politiek werd gedomineerd door de confessionele partijen (ARP, CHU en RKSP); vooral de katholieken waren goed georganiseerd met vakverenigingen, woningbouw, coöperaties en ziekenzorg. Er waren vele kleine bedrijfjes, er was niet één grote fabriek of instelling waar arbeiders en hun pleitbezorgers elkaar dagelijks ontmoetten en zich zouden kunnen organiseren. In 1906 werd nog door de landelijke federatie de oprichting van een SDAP-afdeling in de Vlietstreek ontraden (dat wil zeggen, los van Den Haag, waar al sinds de oprichting in 1894 een afdeling bestond) omdat er minder dan 10 leden waren. In 1909 ontstond dan toch een eigen afdeling met 7 leden in Rijswijk, 3 in Voorburg (uit Stompwijk of Veur dus nog geen).

De aanleg van de Hofplein-spoorweg 1907/08 gaf echter een impuls aan de sociaal-democratische organisatiegraad. Vooral rond de werkplaats aan de Broekweg in Leidschendam meldden zich nieuwe (of verhuisde) leden zich aan. In die eerste jaren trok de lokale SDAP veel op met de afdeling van de Nederlandsche Vereniging van Spoor- en Tramwegpersoneel. In 1911 scheidde Voorburg-Leidschendam zich met 14 leden af van de SDAP in Rijswijk en al snel daarna liep het ledental op tot in de tientallen. Er was nog wel veel maatschappelijke tegenwerking: alleen mannen mochten stemmen, mits ze meer dan een bepaald minimum aan belasting betaalden ('censuskiesrecht'). En demonstraties voor algemeen kiesrecht, ook voor vrouwen, werden vooralsnog tegengewerkt door gemeente en kerkbesturen.

Rumoer in Rijswijk

De vroege geschiedenis van de SDAP in Rijswijk (in 2009 opgetekend door Willem van der Ende, Laurien Poleij en Cokkie Schoonderwoerd) vermeldt onenigheid tussen voorzitter Van der Pol (journalist bij Het Volk) en secretaris Jordens (student te Delft). Zij konden elkaar niet uitstaan (Schaper werd gevraagd te bemiddelen) en uiteindelijk zouden beiden verhuizen. Het onderlinge geruzie – waarvan de details verloren zijn gegaan – kwam de kansen op een raadslidmaatschap in Rijswijk niet ten goede. Een vergelijkbaar beeld zien we in Voorburg en Leidschendam.

In de jubileum-uitgave ‘80 jaar Sociaal-democratie in Voorburg’ uit 1991 beschreven Fenny Gerrits, Gregor Rensen en Jos de Wit, hoe de eerste plaatselijke voorlopers van onze huidige partij invloed trachtten uit te oefenen op de gemeentepolitiek. Raadslidmaatschap kwam er pas na de Eerste Wereldoorlog. Volgens het jubileumboek was de afdeling niet erg effectief als het ging om het verwerven van raadszetels. De eerste kandidaat, vakbondsvoorman **L.J. (Johan) van Herwerden**, kreeg bij een tussentijdse verkiezing in Voorburg in 1912 maar 55 stemmen (tegenover de latere wethouder Van den Berg 346 en tegenkandidaat Nuijten 260). De partijgenoten lijken onderling verdeeld te zijn geweest over de te volgen richting. Dat gold in de landelijke politiek: de SDAP zag in 1913 na een stemming op het congres af van regeringsdeelname. Het gold ook lokaal, over de vraag of de lijsttrekker zelf een arbeider moest zijn, of een intellectueel voorman. Over Van Herwerden schreven de auteurs van ‘80 jaar’ dat hij zich na 1912 uit het politieke strijdgewoel lijkt te hebben gemeente heeft nu echter de raadsnotulen van Voorburg in de 19^e en vroeg-20^e eeuw op internet ontsloten (door voormalig archiefmedewerker Bernard Dijkman). Helaas zijn de stukken uit Veur en Stompwijk nog niet gedigitaliseerd, maar ze zijn wel in het gemeente-archief toegankelijk. We zien daar toch een actiever beeld van de lokale SDAP.

Voorburg-Leidschendam. "In de ledenvergadering van 10 April werd tot kandidaat voor de gemeenteraadsverkiezing te Voorburg gekozen L. J. van Herwerden. Waar het hoog noodig is, dat er in Voorburg eens frisch bloed in den gemeenteraad komt, zal door onze afdeling de uiterste moeite worden gedaan om onzen kandidaat gekozen te krijgen."

Aardappelen, gas en bonussen

Zo staat er vermeld op 22 december 1917: "De heer J.L. van Herwerden wil aan schoolgaande kinderen voeding doen verschaffen. Burgemeester en Wethouders zullen dit overwegen en bekijken of er maatregelen nodig zijn om daarbij medewerking van de hoofden der scholen te krijgen." Het was niet de eerste keer dat partijgenoten gezien de moeilijke economische omstandigheden de raad om steun aan minder bedeelden vroegen. Nederland was niet in oorlog, maar de bevoorrading met eerste levensbehoeften verliep moeizaam en in andere plaatsen waren er zelfs voedselrellen.

In 1914 vroeg de afdeling Voorburg-Leidschendam van de SDAP al met enig succes om "uitstel van de vervaldatum der plaatselijke belastingen" en op 26 oktober 1915 diende de SDAP "een verzoek in om van gemeentewege brandstof, aardappelen en andere onontbeerlijke artikelen tegen normale prijzen aan de ingezetenen beschikbaar te stellen. Bij de discussie wordt gesteld dat de S.D.A.P. zich moet richten tot de burgemeester omdat deze volgens een ministeriële circulaire belast is met de distributie van levensmiddelen." En dat terwijl in dezelfde raadsvergadering aan de begroting voor 1916 aan de orde kwam van het Gasbedrijf: "Allereerst komt het salaris van de directeur ter sprake en zijn aandeel in de netto winst. Aangezien zijn aandeel in de winst op nihil uitkomt stelt de gascommissie een loonsverhoging voor. Bonussen, toen ook al! Er ontstond een uitgebreide discussie.

Een voorstel met een opbouw van het salaris en intrekking van winstdeling werd goedgekeurd. Daarna is de begroting puntsgewijs besproken en na veel gepraat (en soms gemor) goedgekeurd. De SDAP zou gedurende de gehele periode van de Eerste Wereldoorlog herhaaldelijk bij de raad blijven aandringen op betaalbaar voedsel en brandstof voor de ‘minder bedeeden’. In Voorburg blijkbaar met effect, want in Rijswijk wijst Schaper in een ingezonden stuk het college van BenW erop dat in Voorburg er al wel ‘van regeeringswege’ brood wordt verstrekt.

Zaalafdrijving, urinoirs, woningen en een badhuis

De eerste keer dat de partij in de Voorburgse raadsnotulen staat vermeld is overigens al in 1899. Bernard Dijkman schrijft daarover: “De S.D.A.P. te Den Haag vraagt of zij de ‘gemeenteraad’ van Voorburg mogen huren. De voorzitter stelt zonder opgaaf van redenen voor om die zaal niet aan de S.D.A.P. te verhuren. Het raadslid Van der Voort vindt een afwijzing best maar dan wel met opgaaf van reden(en). Het verzoek wordt nu afgewezen omdat... “men de zaal te klein vindt.”

Het vinden van geschikte en beschikbare zaalruimte bleef lang een probleem, de gemeente en kerkbesturen weigerden vaak de verhuur van zalen. Vaak vergaderde de afdeling bij (bestuurs-) leden thuis, soms rond verkiezingen met 60 mensen – en dat vond men een teleurstellende opkomst... in Rijswijk waren er wel bijna 250 mensen opgekomen!

Op 10 september 1910 meldde Het Volk dat de afdeling Voorburg een gehuurde en betaalde zaal niet mocht gebruiken nadat de eigenaar was gewaarschuwd voor “benadeeling in zijne broodwinning”. Dezelfde avond deelde een andere zaaleigenaar mee, geen zaal te mogen verhuren aan de Nederlandse Vereniging van Spoor- en Tramwegpersoneel voor haar jaarfeest, omdat hem op de Gemeentesecretarie (!) was gemeld dat deze vereniging stond “op sociaaldemokratischen grondslag”. Het lukte echter de SDAP wel samen met de genoemde plaatselijke vakbondsafdeling twee avonden per week te mogen beschikken over een schoollokaal voor het geven van een cursus in de Nederlandse taal. Pas rond 1936 werd door samenwerking in de ‘Roode Familie’ met de vakbeweging (het NVV) en de coöperaties De Volharding en De Centrale een eigen gebouw in de Voorburgse Kerkstraat betrokken. Daarover later meer.

In die eerste jaren bleef echter de SDAP zich als ‘buitenparlementaire oppositie’ roeren: regelmatig bereikten de raad verzoeken om zo uiteenlopende zaken als het plaatsen van openbare urinoirs, tot sociale woningbouw bij de Loolaan, waar – zeer bedenkelijk – ook mestvaalten en kroegen waren... Dat leidde tot vorming van een commissie met leden van binnen en buiten de raad. En de woningen kwamen er! Minder succes hadden de eerste pogingen een gemeentelijk badhuis te realiseren (28 december 1916): “De Voorburgse afdeling van de S.D.A.P. heeft plannen ontwikkeld tot het komen van een bad- en zweminrichting. Wordt voor kennisgeving aangenomen.” Maar ook dat badhuis zou er (zij het pas in 1931) nog wel komen...

Eind mei 1911 werd in Rijswijk de coöperatie ‘De Dageraad’ die een melkinrichting exploiteerde opgeheven. Volgens Het Volk was er door tegenstanders onenigheid gezaaid tussen het bestuur en de werknemers. Is er wellicht een kern gezaaid van een later conflict

Koöperatienieuws. Men meldt ons uit Rijswijk, dat daar na een bestaan van anderhalf jaar de arbeiderskoöperatie „De Dageraad”, die tot dusver een melkhandel exploiteerde, geliquideerd is. De vereniging stond er aanvankelijk goed voor, maar moet worden ontbonden, omdat door geschillen tusschen bestuur en personeel, door tegensinders aangekweekt, de beste leidende krachten zich terugtrokken.

dat leidde tot de splitsing in september? De kranten schreven er niets over. In augustus meldden de SDAP-afdeling (Rijswijk-) Voorburg, de Spoor- en tramwegbond en de arbeiderscoöperatie Eensgezindheid uit Leidschendam nog wel samen een afvaardiging te zullen zenden naar ‘den rooden dinsdag’ – in die tijd de grote, jaarlijkse, landelijke betoging van SDAP en vakbeweging voor algemeen kiesrecht, op Prinsjesdag in Den Haag. In de volgende edities bleef Van der Pol uit Rijswijk artikelen inzenden over de zwakke rechtspositie van militairen en over het bestuur van Nederlands-Indië.

Op 23 september volgde dan de mededeling in Het Volk dat de afdelingen Rijswijk (onder leiding van **Schaper**) en Voorburg-Leidschendam (onder **Spronkers**) zich de donderdag voorafgaand (dus op 21 september 1911) hebben gesplitst. Als reden werd de onderlinge afstand der dorpen gemeld, waarbij beide afdelingen groot genoeg werden geacht niet alleen gelet op het vereiste aantal leden, maar ook voor het voortzetten van een krachtige propaganda. Berichten in volgende edities bevatten alleen de namen van de nieuwe secretarissen, ook het jaarverslag van het partijbestuur in maart 1912 meldde slechts feitelijk de splitsing. Wel werd in oktober 1911 melding gemaakt van een incident bij het 'volkspetitionnement' voor algemeen kiesrecht. Er zouden mensen door bedrog hun handtekening hebben gezet op een lijst die aan huis werd aangeboden. Dit werd door de SDAP weerlegd. Er zouden 123 handtekeningen in Voorburg en 176 in Stompwijk (Leidschendam) worden opgehaald.

In 1912 scheen er enige verwijdering te zijn ontstaan tussen de Spoor- en Tramwegarbeiders en de Voorburgse SDAP. De eersten leken – tenminste voor een deel – op de hand van Sneevliet en zijn SDP, terwijl de afdeling Voorburg een congresmotie opstelde die opriep tot eenheid in de SDAP (dus: geen lidmaatschap van andere politieke partijen) en die verder Troelstra steunde. Het idee dat 'tribunisten' de afsplitsing van Rijswijk hebben doorgedreven zoals Van der Pol in Rijswijk meende, lijkt daarmee onwaarschijnlijk. Eerder is daarvoor een verklaring de opkomst van een kern van nieuwe leden in Voorburg, Veur en Stompwijk: niemand van de eerste 14 was voor maart 1909 al lid.

Zonderlinge tegenstelling

In Voorburg waren pogingen een SDAP-raadslid verkozen te krijgen een aantal keren mislukt. In 1912 steunde de SDAP nog de liberale kandidaat Tromp, die het echter ook niet haalde. In 1913 verloor **H. Koekebakker** een stemming om een van 3 vrijgekomen zetels van de katholieke en liberale kandidaten. Het scheelde nog maar 24 stemmen... De afdeling Voorburg-Leidschendam groeide snel en had oktober 1913 al 71 leden. Daarna raakte de partij verstrikt in de 'kwestie-Wolthers': de campagne-uitgaven van kandidaat **L.J. Wolthers**, een rijksambtenaar die mede namens de vrijzinnigen zou opgaan voor de raad, zouden buitensporig zijn geweest: 'sigaren, om bodes of kiezers gunstig te stemmen', maar liefst f.34,70 voor 'rijtuigen en verteering' waaronder broodjes 'vleesch en ham' en nog eens f.3,- voor duizend briefkaarten!

Schaper plaatste een – anoniem – artikel onder de kop 'Zonderlinge tegenstelling' in Het Volk over de situatie in Voorburg, dat in het voordeel leek van Wolthers' tegenkandidaat Polak. Enkele Voorburgse partijgenoten namen het echter voor Wolthers op. Uiteindelijk kreeg die in de noodzakelijke herstemming 395 stemmen, net iets te weinig om de liberalen of katholieken een zetel afhandig te maken. In Stompwijk haalde Spronkers veel te weinig stemmen. Jan Spronkers was eerder secretaris geweest in Rijswijk en de eerste voorzitter van de afdeling Voorburg-Leidschendam. Ook zijn echtgenote mw. Spronkers-Ridderhof hoorde bij de eerste 14 leden van de afdeling. Er kwam al met al in 1915 geen enkele SDAP'er in de raden. De affaire had inmiddels per 1916 (direct of indirect) ook geleid tot een breuk in het bestuur tussen de Leidschendamse voorzitter Spronkers en de Voorburgse secretaris Koekebakker en tot de splitsing in twee SDAP-afdelingen, Voorburg en Leidschendam. Wellicht speelde een rol dat de Voorburgers vooral ambtenaren waren en de Leidschendamers meer (spoor- en tramweg-) arbeiders.

In Voorburg werd **Wolthers** nu voorzitter, **De Haan** penningmester – die dat tot 1940 zou blijven – en mw. **Meefout-Metz** secretaris, al snel opgevolgd door **H. Meijer**. De afgesplitste afdeling had nog maar 22 leden,

Voorburg. *Bij de herstemming werden uitgebracht 769 stemmen waarvan 24 van onwaarde. Van de 745 geldige stemmen verkreeg v. d. Ham (r. k.) 373 en onze kandidaat Wolthers 372 stemmen. De katholieken die over veel geld beschikten, hebben dit niet gespaard. Half zieke kiezers werden per rijtuig (er reden er den geheelen dag drie) naar de stombus gebracht. De liberalen, voornamelijk de leden der kiesvereniging, onthielden zich. Door eigen kracht hebben wij dit schitterend resultaat bereikt. Een ongelukkig toeval heeft ons de zetel onthouden. Maar we hebben goeden moed voor de evenredige vertegenwoordiging.

zodat we mogen aannemen dat de Leidschendamers toen ruim in de meerderheid moeten zijn geweest (tegenwoordig is dat andersom). In 1917 was het resultaat van de herstemming nog krasser: voor de Rooms-Katholieke 'huiseigenaar' Van der Ham 373 stemmen, Wolthers 372 en 24 'van onwaarde' (ongeldig). Het scheelde nu dus nog maar één enkele stem... Misschien plaatste daarom Het Volk op 31 december 1917 het melancholieke gedicht 'Einde' van Wolthers' hand met de regels: "Vergrauwd is reeds, wat eens in pracht verscheen, en vlak en troostloos leeg lijkt vaak het heden, ofschoon reeds toekomststemmingen 't doorweven..."

Strijd voor algemeen kiesrecht

"Je oma zou trots op je geweest zijn."

Door Ineke Louwrier

Toen ik in 1986 in de gemeenteraad van Leidschendam werd gekozen kreeg ik naast felicitaties van mijn tante (de zus van mijn vader) een foto waar mijn oma op staat. Dit alles met de toevoeging: "Je oma zou trots op je geweest zijn". De foto is namelijk ± 1917 gemaakt op een bijeenkomst voor het vrouwenkiesrecht en vond plaats in een hotel dat stond op de plaats (aan de Vliet bij de Wijkerbrug), waar nu de basisschool Sint-Maarten staat. In het gemeentearchief is een foto van de buitenkant van het hotel, in Jugendstil, te vinden.

Mijn oma is geboren in Drachten, verhuisde naar Groningen en daarna naar Den Haag. Mijn opa woonde aan de Veenestraat 144 in Leidschendam. Zij trouwden op 7 augustus 1912 en gingen op de Broekweg wonen, met een foto van Troelstra aan de muur van de slaapkamer! Op de Broekweg zijn mijn tante en vader geboren en gingen naar de Sophia-kleuterschool in Voorburg. Mijn tante vertelde ook nog dat zij een blaadje De proletarische vrouw moest rondbrengen en dat ze het blaadje alleen mocht afgeven als ze anderhalve cent kreeg!

Het 1 Mei-nummer

der „Proletarische Vrouw“ verschijnt iets vroeger.

Partijgenooten, wacht nu niet langer een aantal in commissie te nemen; dien dag bereiken wij zooveel vrouwen.

Ik ben zeker zuinig op de foto (en ook trots dat ik zo'n oma had). Ik weet wel dat mijn vader met de foto in de hand op zoek geweest is naar de locatie van de foto maar deze nooit heeft kunnen vinden. Maar toen ik een rondwandeling met een gids door Voorburg deed, wist hij mij te vertellen dat het hotel bij de Wijkerbrug stond. De inwoners van de Broekweg in Veur waren op Voorburg georiënteerd, mijn tante en vader gingen ook op school in Voorburg.

Mijn oma heette Martsen Juriane Klasema en opa Hendrik Louwrier. Hij werkte bij de werkplaats van de NS. In 1924 werd opa overgeplaatst naar Dordrecht en toen verhuisde het gezin. Ik ben nog op zoek geweest of ik meer informatie kon vinden, maar helaas zijn de meeste familieleden uit die tijd overleden. Mijn tante is in 1994 overleden en mijn vader in 2000. Het is jammer dat de afdelingscontacten tussen Leidschendam en Voorburg [bij het samenstellen van het vorige jubileumboek in 1991, red.] niet zo intensief waren, dan had ik nog wat kunnen vragen.

Interbellum

Onze eerste raadsleden

Door André Rodenburg

In de beeldbank van de gemeente Leidschendam-Voorburg vinden we nog een afbeelding uit 1918 van de Katholieke Arbeidersbeweging, met een vrachtwagen vol mensen – op weg om op het Malieveld in Den Haag te betogen tegen Troelstra die tot revolutie had opgeroepen – gefotografeerd aan de Damlaan voor café Het Wapen van Veur. Vanzelfsprekend was het dus niet, dat de SDAP tussen de overwegend ‘rechtse’ (lees in die tijd: ‘confessionele’) raadsleden een zetel wist te bemachtigen voor de sociaal-democratische idee.

Pas in 1919 werd het eerste Voorburgse SDAP-raadslid geïnstalleerd: **J.H. Bloem**. Hij kreeg als eenling weinig voor elkaar, nam in 1921 ontslag en zou in eerste instantie worden opgevolgd door Meijer. Deze wilde echter wegens overplaatsing als belastingambtenaar de SDAP-zetel niet innemen, zodat Koekebakker naar voren werd geschoven. Deze bedankte op zijn beurt zodat Meijer alsnog werd benoemd. Pas vanaf 1923 zouden met een geheel vernieuwde kandidatenlijst **F. Blauw** en **H. (Manus) Slappendel** – die met een onderbreking tijdens de oorlog tot 1955 raadslid zou blijven – de sociaal-democraten een constante factor worden in de Voorburgse raad, al bleef er een ruime rechtse (confessionele) meerderheid die tot de oorlog al de wethoudersposten zou bezetten.

Leidschendam bestond toen nog uit twee gemeenten – Veur en Stompwijk, aan weerszijden van de Vliet, die pas in 1938 zouden worden samengevoegd – elk met een eigen raad en gemeentehuis, echter onder dezelfde burgemeester en gemeentesecretaris! In september 1919 legden in Stompwijk de eerste twee SDAP-raadsleden, **Spronkers** en **Verheijen**, de belofte af. Er was rond de eeuwwisseling 16 jaar lang geen verkiezing in Stompwijk gehouden; de katholieke boerenraadsleden hadden hun raad steeds onderling aangevuld, dat noemde men in die tijd ‘Godsvrede’! In 1915 hadden de liberalen wel een zetel gehaald en nu kwamen er zowaar twee ‘rooien’ bij!

In Veur zou het nog tot 1923 duren voor de eerste SDAP’er in de raad verscheen. Ook daar werd met **J. Nieboer** een afdelingsgenoot van het eerste uur verkozen. In een raadsvergadering die begon met gebed en eedaflegging door de overige zes raadsleden was hij de enige die de verklaring en belofte uitsprak. Nadat burgemeester Keijzer de (her-)benoemde raadsleden had opgeroepen zich niet als vertegenwoordiger van enige groep of stand te doen gelden, nam Nieboer toch meteen het woord om te pleiten tegen de kosten van de dubbele administratie van twee gemeenten en voor: “invoering van progressieve belasting, verbetering van het openbaar onderwijs en de werklozenzorg.” Waarvan akte!

Gemeenteraad te Voorburg

De gemeenteraad van Voorburg heeft Zaterdagmiddag vergaderd onder voorzitterschap van wethouder J. D. de Hoog (Chr.-Hist.). De burgemeester was wegens ongesteldheid afwezig. De rekening van het Burgerlijk Armbestuur m.b.t. 1929 is z. h. s. (zonder hoofdelijke stemming, red.) aangenomen. Ook vereenigde de Raad zich met de balans en winst- en verliesrekening van de Woningbouwvereniging Patrimonium.

(...)

Goedgekeurd wordt het voorstel van B.en W. om een suppletoir crediet van f 1.800 toe te staan voor de reconstructie van de Rozenboomlaan tussen den Parkweg en het Oosteinde. Bij het voorstel tot wijziging en aanvulling van de begrooting 1930 maakt de heer **Van Borrendam** (Soc.Dem.) enkele opmerkingen over het gevraagde crediet voor de plaatsing van verkeerspijlen. Naar sprekers meening zijn er van de drie voorgestelde pijlen maar twee noodig. De voorzitter en de heer **Bergsma** (V.-D) verdedigen het voorstel. Voor de ingezetene zijn de verkeerswijzers inderdaad overbodig; maar het is juist van belang voor de automobilisten, die niet ter plaatse bekend zijn. De heer **Van Borrendam** zal zich bij het voorstel neerleggen, doch verzoekt in het vervolg een nauwkeuriger toelichting. Het crediet wordt daarna toegestaan.

(...)

De heer **Van Borrendam** zegt er over ontstemd te zijn; dat de kosten wegens uitbreiding van het Raadhuis met niet minder dan f 1.000 zijn overschreden. Spr. hoopt, dat met dit stelsel zal worden gebroken. Wethouder **Van de Griendt** (R.K) licht deze overschrijding nader toe B. en W. zijn er steeds op uit geen uitgaven te doen die niet door den Raad zijn gevoterd. Van een stelsel om begrotingsposten te overschrijden is geen sprake. De uitgaaf wordt daarna goedgekeurd. De heer **Van Borrendam** oppert verder bezwaar tegen een post van ongeveer f. 1.000, welke alsnog noodig is voor de inrichting van het woonwagenkamp. Ook meent spr. dat de voorgestelde petroleumverlichting niet kan voldoen en hij voorziet dat binnenkort weer crediet wordt gevraagd voor elektrische verlichting. Wethouder **Van de Griendt** zegt een nader onderzoek toe. Spr. wijst erop, dat het woonwagenkamp in den laatsten tijd onbewoond is. Na nog eenige discussie wordt de begrotingswijziging goedgekeurd. De heeren **Slappendel** en **Van Borrendam** stemmen tegen den post van het woonwagenkamp.

(...)

Wat de financiën betreft stelt wethouder **De Hoog** (Chr.Hist.) dat deze niet ongunstig zijn. De grootte van de schuld maant echter lot groote zuinigheid. Ten aanzien van de belastingen merkt spr. op dat B. en W. reeds eerder hebben toegezegd, dat de Personeele Belasting op de helling zal worden genomen.

De heer **Slappendel** (Soc.Dem.) handhaaft zijn verschillende bezwaren, die hij nog nader uiteenzet Spr. dringt nog aan op medezeggenschap bij de bedrijven. Wat het onderwijs betreft, is spr. zeker niet ontevreden, doch zijn bezwaren gaan in hoofdzaak tegen die zaken die een socialen inslag hebben. Wat de grondpolitiek betreft, wil spr. hulde aan B. en W. brengen, doch ook alleen op dit punt Op de wethoudersbenoeming zal spr. niet ingaan omdat de Soc.-Dem. blijkbaar voor dit ambt met capabel worden geacht.

De heer **Bergsma** (V.-D.) constateert dat de heer Slappendel in gebreke is gebleven de aanvallen op de V.-D. partij te bewijzen. Spreker toont dit nog uitvoerig aan, waarbij hij inzonderheid de wethoudersbenoeming en het erfpachtstelsel bespreekt. Spr. brengt ten slotte nog hulde aan B. en W. ook al zou hij t. a. v. onderdelen meer spoed willen betracht zien. De heer **Vermande** (Lib.) acht een wijziging van het Werkliedenreglement noodig. En in de practijk heeft dit reeds tot moeilijkheden aanleiding gegeven. Spr. vraagt daarom B. en W. een partieele herziening ter hand te nemen. De heer **Van Borrendam** (Soc.Dem.) wenschte nog te spreken over het betoog van den heer Bergsma i.z. de wethoudersbenoeming. Sprekers fractie achtte zich niet incompetent doch de R.K. wethouder Van de Griendt had verklaard, niet met de S.D.A.P. te willen samenwerken. Dit werpt een ander licht op deze zaak. Spr. herinnert er bovendien aan, dat de heer Bergsma de eerste maal tegen de stichting van een openbare bewaarschool heeft gestemd.

De algemeene beschouwingen worden daarna gesloten. Eerst wordt vervolgens behandeld de motie van den heer Slappendel en Van Borrendam om een Commissie in te stellen voor de herziening van het Werkliedenreglement. Weth. **van de Griendt** acht de Commissie niet noodig omdat deze kwestie in Georganiseerd Overleg thuis hoort. Na toelichting van den heer **Slappendel** wordt de motie z.h.s. aangenomen.

Crisis- en bezettingsjaren

Nieuwe beginselen en het Plan van de Arbeid

Door Margit van der Steen

De politieke en economische ontwikkelingen in de jaren dertig moeten in de Voorburgse afdeling van de SDAP voor veel beroering hebben gezorgd. Wat er precies is besproken tijdens afdelingsvergaderingen, is helaas niet meer te achterhalen. Penningmeester Cees de Haan verbrandde het lokale archief in 1940. Elders deden socialisten hetzelfde, uit angst voor vervolging door de bezetter. Wel weten we dat Voorburg in de jaren dertig in de pas liep met de rest van socialistisch Nederland.

In de plaatselijke politiek speelden mensen als **Hermanus Slappendel** en **Ko Pasman** een belangrijke rol. Slappendel, eigenaar van een schildersbedrijf, was lid van de gemeenteraad tussen 1923 en 1955 (!), alleen onderbroken door de oorlog. De SDAP kende tussen 1931 en 1935 ook een vrouwelijk gemeenteraadslid, **mw. A.G. Lietz-Wethmar**², iets wat voor die tijd uitzonderlijk was.

Na de oorlog werd Ko Pasman een van de eerste PvdA-wethouders in de gemeente Voorburg. Aan die oorlogsjaren was een grote crisis voorafgegaan, die de socialisten de nieren had doen proeven. De beurskrach in Wall Street in 1929 vormde het begin van een langdurige, diepgaande en wereldwijde crisis. De werkloosheid liep hoog op, ook in Nederland. Daar bovenop kwam de dreiging van een steeds agressiever wordend fascisme in Italië en vooral in Hitler's Duitsland. Hoe moesten de socialisten daar op reageren? Moesten ze kiezen voor radicale veranderingen of voor kleine aanpassingen die de scherpste randjes van de crisis afhaalden en het leven van werklozen draaglijker maakten? De hervormers wonnen uiteindelijk het pleit. Na een dramatisch congres stapten de radicalen in 1932 uit de partij.

Maar daarmee had de SDAP nog geen concreet antwoord op de problemen. De werkloosheid bleef verder stijgen en het fascisme won alleen maar aan macht en invloed. Om toch iets te doen, besloot het partijcongres in 1934 een wetenschappelijk bureau in te stellen. Directeur werd de jonge Delftse ingenieur Hein Vos, die samen met onder meer de briljante econoom Jan Tinbergen een Plan van de Arbeid ontwierp. Ook in Voorburg werd hiervoor campagne gevoerd. De kern van het Plan was zorgen voor bestaanszekerheid en een behoorlijk levenspeil. De heersende crisis moest worden bestreden door investeringen in grootschalige openbare werken die voor werkgelegenheid en koopkracht zorgden. Dat druiste helemaal in tegen het gangbare idee dat de crisis via bezuinigingen moest worden bestreden. Op veel steun kon het Plan in eerste instantie dan ook niet rekenen. Na de oorlog veranderde dat. Het idee van bestaanszekerheid bij een behoorlijk levenspeil lag zelfs aan de basis van de opbouw van de naoorlogse verzorgingsstaat.

Opvallend is dat de altijd zo internationaal georiënteerde SDAP met het Plan van de Arbeid koos voor een nationale aanpak van de crisis. De staat moest een grote rol in de economie krijgen. En waar socialisten lang een moeizame verhouding tot de staat hadden, gingen nu met name jonge

² In de jaren '32 en '35 overleed eerst haar vader – een directeur van de PTT – en vervolgens haar echtgenoot, waarna zij meedeelde zich om persoonlijke redenen in 1935 niet meer voor de raad te kandideren.

socialisten de staatsinstellingen meer en meer waarderen. De SDAP wilde regeringsmacht en ging de parlementaire democratie steeds meer omarmen. Intellectuelen als Wiardi Beckman en Van der Goes van Naters schreven gezaghebbende beleidsrapporten.

De SDAP, die bij zijn oprichting nog grote abstracte dromen koesterde over een socialistische samenleving, ging steeds meer over tot het maken van concreet uitvoerbare beleidsplannen. Dit kwam ook tot uitdrukking in een nieuw beginselprogramma. Dit zag in 1937 het licht. Het beginselprogramma van de partij nam de grondgedachten van het Plan van de Arbeid over. De nationale staat en de democratische gedachte kregen meer gewicht; de SDAP liet haar eerdere anti-militaristische standpunt los. De partij die in 1912 nog de internationale klassenstrijd voorstond, was nu een brede nationale partij geworden die uit was op regeringsverantwoordelijkheid. De vernieuwing werd verzilverd toen in 1939 **Albarda** en **Van den Tempel** als de eerste twee socialistische ministers aantraden. Enkele jaren later kon ook in Voorburg de PvdA toetreden tot het College van BenW. [In Leidschendam zou dat tot in de jaren '60 duren, red.]

De 'Roode Familie'

Door André Rodenburg

Uit ons onderzoek in het gemeente-archief blijkt dat de SDAP in Veur al in de jaren '20 twee raadsleden telde, Spronkers (later verhuisd naar Hillegersberg, waar hij het tot gewestbestuurder, wethouder en Statenlid zou brengen) en Verheijen, waarvan de laatste in 1930 nog in functie was.

Dagblad 'Het Vaderland' van 20 december 1930 meldt een debat tussen **Verheijen** en het R.K. raadslid Willemsen, waarin de SDAP'er stelt door de katholieken uit alle raadscommissies te zijn geweerd. Het verweer luidde dat men respect had voor minderheden, maar dat de SDAP-fractie uit de heer Verheijen bestond "en deze wilde de R.K. fractie niet zoodat haar geen andere keuze overbleef"... Verheijen kreeg geen steun voor zijn moties om het salaris van de gemeentebode te verhogen, de toestand van de kortwoningen te onderzoeken en af te zien van door het confessionele college van BenW voorgestelde belastingverlagingen. Overigens was de chef-veldwachter een van de krotbewoners! Wel was er steun voor Verheijen's voorstel om onderzoek te doen naar de aanleg van een gemeentelijk zwembassin (als openluchtbad zou later de vijver worden aangelegd die nu achter Leidsenhage is gelegen).

In 1934 werd in het kader van de 'werkverschaffing' riolering aangelegd in de Koningin Julianaweg in Leidschendam (Foto gemeente-archief).

De huisvesting van de plaatselijke politie was onderwerp van langdurig debat tussen Raad en College. Waar de politie zich in die tijd mee bezig hield? Bijvoorbeeld de diefstal van koperdraad aan de spoorlijn Voorburg-Rotterdam (NRC, 1925) of de handhaving van een verbod "zich in de bebouwde kom en in publieke lokalen op te houden in badcostuum." Er werd zelfs f.100 beschikbaar gesteld "teneinde de politie een specialen vakcursus te doen volgen." (Het Vaderland, 1932).

In Stompwijk werd in 1929 door de Raad vergunning geweigerd aan de radiodistributie, aangevraagd door de "Eerste Alg. Ned. Radio-Luisteraarsvereniging" die haar 40 leden voornamelijk had aan de Broekweg, waar ook de eerste SDAP-kern rond de spoorwegwerkplaats woonachtig was. Het college zou wel gemeentelijke radiodistributie onderzoeken.

De groenten van Veur, de melk van Stompwijk

Door Floor Geraedts

Bron: Erfgoed Leidschendam

Veur en Stompwijk stonden in de jaren tussen de twee wereldoorlogen in het teken van overgang. Het karakter van vooral agrarische samenleving met wat middenstand begon te verschuiven. Veur ('land van groenten') en Stompwijk ('land van melk en boter') waren van oudsher verschillende samenlevingen. Niet voor niets wees het Stompwijkse raadslid **Vink** er in 1935 op dat in de algemene beeldvorming van Veur sprake was van 'patricische trekjes' in vergelijking met Stompwijk. In de jaren vanaf 1905 was de vestiging van de grote werkplaats van de Spoorwegen en de elektriciteitscentrale van de – voor Nederland een primeur! – Hofpleinlijn (die verbond Rotterdam Hofplein met Hollands Spoor en ook rechtstreeks met Scheveningen) oorzaak van nieuwe 'import': spoorwegwerkers met hun gezinnen vestigden zich in beide gemeenten: in Stompwijk in de Broekweg-buurt (waar de bebouwing in 1906 begonnen was), later Zeehelden-kwartier; in Veur de spoorwegwerkerswoningen aan de Zijdestraat.

Ook in de politieke sfeer leidde dat tot veranderingen. Een zekere politisering, waarbij ook de landelijke en soms zelfs internationale politiek betrokken werd, deed zijn intrede in de twee gemeenten. De SDAP-raadsleden **Bloemheuvel** in Stompwijk en **Kerkhoff** in Veur, verwezen graag naar het socialistische Plan van de Arbeid als alternatief voor de regeringspolitiek van Colijn. Veurse raadsleden meenden midden jaren dertig dat "er ook wel het noodige gedaan werd voor den arbeider zonder dat daaraan SDAP'ers te pas kwamen".

In januari 1936 wees het raadslid **Blokland** erop, dat de voor 1937 geraamde 12.000 gulden voor ondersteuning door het Burgerlijk Armbestuur voor verhoging in aanmerking kwam.' In katholieke kring was bij jongeren het besef gegroeid dat de traditionele armenzorg nu niet voldoende meer was: ook in Veur werd een plaatselijke afdeling van de 'Katholieke Actie' actief met geldinzameling voor de noodlijdenden. Bij discussies rond het verder bezuinigen op bijvoorbeeld presentiegelden voor de raadsleden bleek gevoeligheid voor wat fascistische daar wel niet voor demagogisch voordeel uit zouden weten te halen. In 1936 werd het Stompwijkse SDAP-raadslid Leenden **Wiegel** door het protestants-christelijke raadslid **Vink** verweten 'Trotski, Hitler en Blum' binnen de reikwijdte van het Stompwijkse plaatselijke bestuur te willen halen. In de laatste algemene beschouwingen in de Veurse raad werd gewezen op de gespannen toestand in Europa, waar de oorlogsdreiging steeds sterker werd. Wiegels vertrek in 1936 bracht overigens een noviteit in de plaatselijke politiek: de benoeming van het eerste vrouwelijke raadslid, mevrouw **De Visser**.

De verscheidenheid van Veur en Stompwijk kwam ook tot uitdrukking in de bevolkingstallen: in 1935 had Veur 3.900 en Stompwijk 5.400 inwoners. Veur was van oudsher rijker dan Stompwijk. Stompwijk, misschien nog eens extra door de nood der tijd gedreven, stevende doelbewust af op gemeentelijke herindeling: samenvoeging met Veur. In 1928 waren de meerderheden in beide gemeenteraden nog betrekkelijk eensgezind in het streven naar samenvoeging. De verslechterende financiële toestand in Stompwijk gedurende de crisisjaren leidde tot versterking van dat streven, terwijl Veur omstreeks 1934 een omslag doormaakte: tegen samenvoeging en groeiende ergernis over de van oudsher bestaande combinatie van een gemeenschappelijke burgemeester en secretaris. Ook wanneer het ging om gemeenschappelijke regelingen, zoals de gezamenlijke openbare lagere school en de energiebedrijven, leken Veur en Stompwijk in de jaren dertig uit elkaar te drijven.

De schoolartsenkwestie maakt duidelijk dat in de controverse tussen particularisten (rk kerkbestuur met pastoor **Kammers**) en de voorstanders van meer overheidsingrijpen in de gezondheidszorg, het gemeentebestuur, de SDAP, de artsen, het Witgele Kruis en ook de r.k. raads-fractie, de tweede 'partij' aan de winnende hand raakte.

Het protestants-christelijke raadslid **Zuijdwijk** in Veur merkte in 1935 op dat men in Veur tot dan toe geen SDAP'ers nodig had om toch positieve dingen voor arbeiders tot stand te brengen. In september 1935 kwam Gerard Kerkhoff als SDAP'er in de Veurse raad. **Kerkhoff** wenste de raad geluk met de afwezigheid in de Veurse raad van communisten en fascistische. Hij wilde geen bovenmatige eisen stellen (hij was tenslotte maar op zijn eentje) maar vroeg om één niet-katholieke wethouder. **Zuijdwijk**, de protestants-christelijke fractieleider, was het oneens met **Kerkhoff** en stelde dat alleen de katholieke fractie alle verantwoordelijkheid voor het bestuur draagt. **Zuijdwijk** wenste af te zien van een niet-katholieke wethouder omdat het denkbaar was dat een niet-katholiek straks burgemeester van Veur werd, als de samenvoeging met Stompwijk niet zou doorgaan.

In Veur werd eind 1931 als nieuw raadslid namens de SDAP **K. Bloemheuvel** geïnstalleerd, die zich zeer actief zou betuigen. Op 18 februari 1932 werd hem in de raad een interpellatie geweigerd over “dronkenschap en het binnendringen op een feestavond van de V.A.R.A. van het raadslid Willemsen”. Bloemheuvel moest zijn vragen maar schriftelijk stellen. Blijkbaar is het tussen beide heren nog wel goed gekomen, want in volgende raadsverslagen vinden we hen regelmatig aan dezelfde kant als het op stemmingen aankomt, zoals over de gemeentelijke belastingen en schoolgelden, de voorkeur voor gas- boven elektrische verlichting (want: gas kon de gemeente zelf produceren, elektra moest men inkopen) en het feit dat de Gemeentebegroting 1934 niet aan de leden van de Raad was gezonden maar wel aan het advertentieblad de Leidschendamse Courant.

In 1935 werd Bloemheuvel die wegens ‘verplaatsing’ de Raad tussentijds moest verlaten als raadslid kortstondig opgevolgd door **L. (Leen) Wiegel**. Na de verkiezingen werd namens de SDAP **mw. E. (Elisabeth) Visser-van der Linden** raadslid, die ook in 1938 als eerste vrouwelijke lid van de Raad van de nieuwe gemeente Leidschendam zou worden geïnstalleerd. Zij werd door de nieuwe burgemeester Banning met een boeket rozen verwelkomd. Opmerkelijk was dat zij bij die eerste vergadering vóór een salariskorting voor het gemeentepersoneel stemde, terwijl haar Stompwijkse partijgenoot **G. (Gerard) Kerkhoff** daar tegen nog wel een protestmotie had ingediend.

Elisabeth van der Linden werkte buitenshuis als naaister. Zij was met haar echtgenoot Dirk Visser uit Zuid-Beijerland naar Leidschendam verhuisd toen laatstgenoemde werk had gevonden als ‘onderbaas-uitzetter’ bij de aanleg van de Hofplein-spoorlijn. Hij bleef als baanwachter in dienst, werd afdelingssecretaris van de SDAP in Veur en dirigent van het socialistisch strijdkoor. Samen kregen zij 9 kinderen, waarvan dochter **Bet Visser** trouwde met de Voorburgse partijgenoot **Ko Pasman**³, die 1945-1948 de eerste Voorburgse sociaaldemocratische wethouder zou worden.

Interbellum

Terug naar het interbellum: op 26 augustus 1938 meldde Het Vaderland een incident tussen “politieke vechtersbazen” in Leidschendam. Op een zomerse zaterdagavond raakten Bloemheuvel (nu als VARA-secretaris aangeduid), Wiegel (SDAP-afdelingsvoorzitter) en nog een niet nader genoemde SDAP’er slaags met leden van de Revolutionair-socialistische partij⁴ die biljetten tegen de ‘Vlootwetten’ wilden plakken. De SDAP’ers zouden zijn begonnen met vechten maar de RSP’ers zouden hen van zich af hebben weten te slaan.

De raad had het meteen te stellen met het nieuwe raadhuis in Leidschendam: architect Kropholler was diverse zaken ‘vergeten’ zoals een bliksemafleider en de fietsenstalling. Die moesten er alsnog komen. Een voorstel van Kerkhoff om nabij het raadhuis ook huisvesting voor een bode en de politie te realiseren (waar dan ook de fietsenstalling zou kunnen komen) werd weggestemd. In 1939 zou hij als het enige sociaal-democratische raadslid in een door confessionelen, vooral katholieken, gedomineerde raad terugkeren. Hij maakte nog tevergeefs bezwaar tegen de verkiezingsuitslag toen bleek dat een Leidschendamse kiezer op twee verschillende stembureaus een stem had uitgebracht.

³ Ko Pasman werd in 1995 geëerd toen hij 70 jaar lid was van SDAP en PvdA samen. Als verzetsman zat hij de eerste week van 1944 in het ‘Oranjehotel’ in Scheveningen op verdenking van hulp aan Joodse onderduikers. Na de oorlog werd hij wethouder van Sociale Zaken, was 27 jaar lang lid van Provinciale Staten, 1952-1958 afdelingsvoorzitter, initiatiefnemer voor het Huygens-Lyceum, mede-oprichter van arbeiders-oratorium-vereniging De Stem, directeur van het Humanistisch Verbond en de Stichting ‘40/’45 in Zuid-Holland. Bet Visser en Ko Pasman zouden beiden het 50-jarig jubileum van de PvdA in 1996 nog beleven.

⁴ De RSP/RSAP had geen zitting in de plaatselijke Raden in Leidschendam of Voorburg, maar met H. Sneevliet wel in de Tweede Kamer en met A. Menist in Provinciale Staten van Zuid-Holland.

AFSCHEID PENNINGMEESTER VAN DE S.D.A.P. TE LEIDSCHENDAM

Na 25 jaar het penningmeesterschap van de afdeling van de S.D.A.P. in Leidschendam te hebben waargenomen, heeft de heer De Haan, wegens het bereiken van den 65-jarigen leeftijd afscheid genomen.

Na het openingswoord van den voorzitter, de heer Pasman, declameerde mevvr. Lietz eenige stukken van Heyermans en Adama van Scheilema, gevolgd door het Largo van Händel door ds Van der Heide op de piano vertolkt. Hierna gaf de partijbestuurder de heer J. Spronkers een historisch overzicht van de totstandkoming der gecombineerde afdeling Leidschendam-Voorburg der S.D.A.P.-fractie, later gesplitst in twee afdelingen. Spr. huldigde den heer De Haan, die 25 jaar lang op verdienstelijke wijze de financiën der afdeling heeft beheerd. Als blijk van waardeering bood spreker een aantal boekwerken aan, vergezeld van een bloemenmand voor mevvr. De Haan.
.. De Van der Heide speelde nog enkele piano-nummers.

Kort voor de Duitse inval leek alles koek en ei in de afdelingen Leidschendam en Voorburg. Vertrekend penningmeester **Co de Haan** jubileerde in april 1940. Hij werd gehuldigd, toegesproken en -gezongen door de Voorburgse voorzitter **Ko Pasman**, het voormalige gemeenteraadslid **mw. Lietz-Wethmar** en Kamerlid **Albert van der Heide**, de 'rode dominee'. Namens het partijbestuur was gedeputeerde **Jan Spronkers** uit Hillegersberg aanwezig, die een historisch overzicht gaf van de 'gecombineerde afdeling'. Van de eerdere tegenstellingen die aanleiding hadden gegeven tot de splitsing in 1916 was geen sprake meer.

Twee weken later stonden de nazi's in Nederland en vernietigde Co de Haan uit voorzichtigheid alle partijdocumenten...

Kuiperij en mouterij

In de jaren '30 woonde er behalve Schaper nog een SDAP-Kamerlid in Voorburg: **Willem Drop** (1880-1939). Ook hij kwam echter niet voort uit de lokale afdeling, maar was al penningmeester van het partijbestuur en afgevaardigd naar de Tweede Kamer in 1925 toen hij nog in Rotterdam woonde. Daarheen verhuisde hij later weer terug en tevens werd hij er – tot aan zijn door ziekte versnelde levenseinde – raadslid.

Drop was geboren in Vlaardingen en verdiende daar zijn eerste sociaal-democratische sporen als voorman van de kuipersvakbond. Hij was een vrijzinnig christen-socialist, actief in de Woodbrokers. Hij woonde in zijn Voorburgse jaren aan de Vlietenburglaan. In de Kamer was hij woordvoerder voor marine, zeevaart en visserij, onder andere tijdens de mouterij op de Zeven Provinciën in 1933.

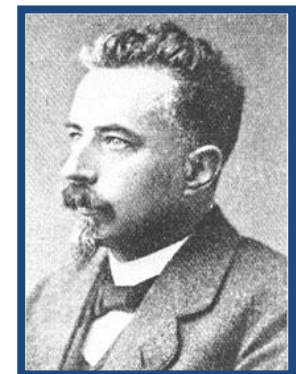

Een rode dominee

Ds. A. (Albert) van der Heide (1872-1953) was een Friese predikant, publicist, stakingsleider, drankbestrijder en sociaal-democratisch propagandist die in 1925 als Kamerlid voor Drenthe werd verkozen. Hij vestigde zich toen aan de Kon. Wilhelminalaan in Voorburg. Tot 1937, toen hij 65 werd, zat hij in de Tweede Kamer. Hij richtte zich op reclassering en drankwet, het gevangenis- en krankzinnigenwezen, bleef zich inzetten voor het door de crisis getroffen Drenthe, voor maar ook voor onderwijs- en bibliotheekkwesities.

In zijn Friese kerk had hij al daklozen, ex-prostituees en wetsovertreders had opgevangen. Zo bezocht hij nu gedetineerden in de strafgevangenis van Scheveningen. Bij de gevangenen was hij geliefd, maar zijn 'mederegenten' (bestuurders) en de minister van Justitie zagen in de rode vrijzinnige dominee een gevaar, zodat hij die functie moest neerleggen. Tijdens de opkomst van fascistische regimes in Europa in de jaren '30 bepleitte hij 'Eenheid door Democratie' en was hij voorzitter van een commissie Hulp aan Spanje. Bij de jongeren in sociaal-democratische beweging, met name in AJC en de Jeugdbond voor Onthouding was hij geliefd.

Toen hij 65 werd (in 1937) verliet hij de Tweede Kamer. De dood van zijn jongste dochter Hermien in 1944 greep hem erg aan. Zijn laatste jaren leefde hij in verpleeghuis Oud Rozenburg in Den Haag.

De Arbeidersjeugdcentrale (AJC)

(bron: website IISG - <http://www.iisg.nl/collections/ajc/index-nl.php>)

De oprichting van de AJC op 18 maart 1918 door het Komitee voor Jeugdontwikkeling was een gezamenlijk initiatief van de Sociaal-democratische Arbeiderspartij (SDAP) en het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV). De AJC had tot doel de arbeidersjeugd zowel lichamelijk als geestelijk op te voeden en te ontwikkelen en was de opvolger van de Jongelieden Organisaties van de SDAP. Daarnaast was de AJC ook actief op het politiek-culturele vlak. Het socialistische cultuurideaal werd gevoed door activiteiten als volksdansen, muziek, zang en leken spel, die het gemeenschapsgevoel versterkten. Talrijke openbare manifestaties zoals jeugdfesten en 1 mei demonstraties vormden de politieke geest. Na een periode van bloei in de jaren twintig, kreeg ook de AJC te maken met de crisisjaren. De AJC concentreerde zich nu ook op kampen en werkprojecten voor werkloze jongeren.

De enthousiaste jeugdleiders, die veelal uit onderwijzerskringen afkomstig waren, waren een drijvende kracht achter de activiteiten. Met name voorzitter **Koos Vorrink** (foto uit archief PvdA Voorburg) bleek een krachtige en bezielende figuur. Vorrink was niet alleen in Nederland een vooraanstaand sociaal-democraat, maar speelde ook een belangrijke rol in de internationale beweging. Vanaf begin jaren twintig had de AJC contacten met socialistische jeugdbewegingen in de buurlanden. De AJC-leden waren naar leeftijd verdeeld in (oudere) Rode Wachten en (jongere) Rode Valken en Trekvogels. Daarbinnen werd er weer onderscheid gemaakt in 'hordes', 'troepen' en 'stammen'. Na de oorlog werden de naam Rode Valken en Trekvogels vervangen door Trekvogels en Zwaluwen. Alle groepen hadden weer hun eigen symbolen, regels en bijeenkomsten.

In oorlogstijd besloot de AJC zich, anders dan de rest van de rode zuil, op te heffen. In 1945 werd ze direct weer opgericht en groeide het ledental snel. De AJC zocht nu meer aansluiting bij andere jeugdorganisaties. In de jaren '50 begon het ledental echter sterk terug te lopen. Tijdens het laatste congres van de AJC op 28 februari 1959 werd besloten de AJC op te heffen.

Joop Koopman: Op het gevaar af de weg naar een uitdijend heelal te bewandelen vraag ik aandacht voor de emancipatorische functie die de socialistische beweging, waaronder de AJC met name in de jaren twintig vervulde voor haar leden, vooral voor hen met weinig 'ontwikkeling'.

Mijn vader (geboren in 1906) schreef in een voor de familie bestemde notitie: "In die jaren ontdekte ik de socialistische jeugdbeweging. De AJC brak met de burgerlijke cultuur. Men kleepte zich anders, men gedroeg zich anders. De AJC streefde voor een rechtvaardige samenleving waarin ook recht zou zijn voor de onderste lagen van de bevolking. De AJC probeerde bewust het gebrekkige onderwijs dat arbeiderskinderen genoten hadden aan te vullen. Ik leerde geschiedenis op een andere manier, ik leerde naar muziek luisteren, naar schilderijen kijken. Ik leerde iets over andere culturen...." Het doet me genoegen op de aangegeven pagina van de website van het IISG in bijna dezelfde woorden over de doelstellingen en activiteiten van de AJC te lezen.

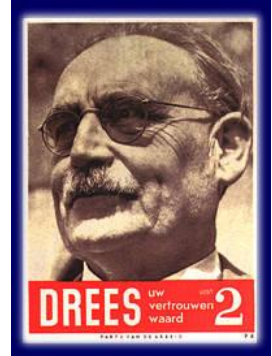

Oorlogsjaren in Voorburg

Willem Drees sr. (1886-1988), Haags SDAP-raadslid en wethouder, Staten- en Kamerlid en latere PvdA-premier woonde met zijn echtgenote To gedurende de bezetting enige tijd in bij de familie Kentie (kennissen van zijn in Leiden studerende dochter Annie) aan de Hooge Weidelaan in Voorburg-West, aangezien zijn Haagse woning aan de Van Bleiswijkstraat in het Statenkwartier was ontruimd om plaats te maken voor de Duitse Atlantikwall.

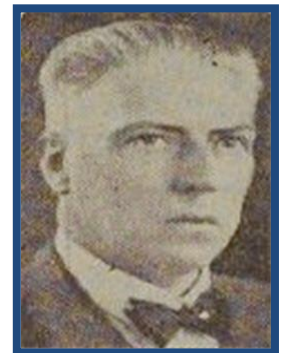
Drees werd een tijdlang in St. Michielsgestel en Buchenwald als gijzelaar gehouden, werd in 1941 wegens slechte gezondheid (hij had een chronische maagkwaal) vrijgelaten en dook daarna onder bij zijn moeder in Amsterdam. Dat deed hij vrijwel letterlijk: hij viel tijdens dichte mist in het water van de Kostverlorenvaart en werd ziek, waarna hij weer in Voorburg kwam herstellen. Daar schreef hij op zijn ziekbed aan het manifest voor de Partij van de Arbeid.

Pas na de bevrijding betrok Drees met zijn vrouw het fameuze huurhuis aan de Beeklaan 502 in Den Haag waar hij als minister-president (1948-1958) en de dertig jaren daarna tot aan zijn dood zou blijven wonen, pal tegenover het 'tehuis voor ouden van dagen' dat hij als Haags wethouder had opgericht en dat nu zijn naam draagt.

Onderwijzer, journalist en vakbondsman

Nicolaas (Nico) Vijlbrief (1890-1972) werkte als onderwijzer in Nederland en (tussen 1914 en 1924) Nederlands-Indië. Hij was bestuurslid van onderwijzers- en ambtenarenvakbonden. Na zijn terugkeer in Nederland woonde hij aan de Broekslootkade in Voorburg en was hij van 1924 tot 1930 plaatsvervangend hoofdredacteur van het socialistisch dagblad 'Voorwaarts', een modern vormgegeven Rotterdamse editie van Het Volk. In 1930 werd hij voorzitter van de Centrale Nederlandse Ambtenarenbond (CNAB) en na de oorlog van de Algemene Bond van Ambtenaren (ABVA). In de Eerste Kamer was hij voor de SDAP vanaf 1937 en in 1946 woordvoerder voor koloniën, onderwijs, ambtenarenzaken en justitie.

Tijdens de bezetting was hij enige tijd geïnterneerd in St. Michielsgestel. Hij gold als een wijze en rustige bestuurder, die in de jaren na de bevrijding zich zeer verdienstelijk en gewaardeerd maakte als raadslid (vanaf 1946) en wethouder van onderwijs (1948-1951) in Voorburg en vervolgens tot zijn pensionering in 1955 als burgemeester van Westzaan.

Atoompacifist en ontwikkelingseconoom

Joseph (Jo) Koopman (1906-1987) was afkomstig uit een vrijzinnig joods middenstandsgeslacht in Amsterdam. Zijn grootvader was diamantbewerker, zijn vader groenteboer. Jo Koopman was actief in de illegaliteit, werd gearresteerd en via Westerbork naar Auschwitz gestuurd, waar zijn ouders werden vermoord. Hij publiceerde kort na de bevrijding zijn herinneringen over de dodenmarsen onder de titel 'Wandelende Joden'.

Vanaf 1946 was hij 7 jaar wethouder van verkeer, sociale zaken en huisvesting van Amersfoort voor de PvdA. Daarna werd hij adviseur bij het Bureau van de Regeringscommissaris voor de Werkgelegenheid en verhuisde het gezin naar de Laan van Nieuw Oosteinde in Voorburg.

Vanaf 1956 was hij in de Tweede Kamer PvdA-woordvoerder voor onder meer verkeer en waterstaat. Met zijn fractiegenoten Schurer en Franssen stemde hij consequent tegen kernbewapening.

Jo Koopman studeerde rond zijn veertigste jaar nog op academisch niveau economie en vervulde later functies in het ontwikkelingswerk, oa. in Turkije (samen met Jan Tinbergen), Oost-Pakistan (tegenwoordig Bangladesh), Kenia, Brazilië en Ghana en woonde de laatste jaren van zijn leven in Israël. Zijn zoon **Joop Koopman** (lid van het partij- en afdelingsbestuur) schreef over hem de biografie 'Een leven dat eindigt bij het begin'.

Ons Gebouw en De Koepel

Door **André Rodenburg**

Het Park 'Vreugd en Rust' is voortgekomen uit de gelijknamige buitenplaats aan het Voorburgse Oosteinde, waarbij als orangerie het vroeg-18e eeuwse 'Lienburch' hoorde. De buitenplaats werd bewoond door de familie Groen van Prinsterer (oa. de protestants-christelijke voorman Guillaume Groen van Prinsterer, 1801-1876). Het in de 19^e eeuw herbouwde bijgebouwtje werd later een theeschenkerij, bekend als 'De Rotonde'. In de jaren '50 werd het door de 'Rode Familie' ingericht als verenigingsgebouw waar onder meer de PvdA, NVV en VARA bijeenkwamen.

-Er werd door de SDAP en de 'Voorburgsche Bestuurdersbond' (het kader van de vakbeweging) zeker al in 1928 in Park Vreugd en Rust bijeengekomen. Het gemeente-archief beschikt over een pamflet dat oproept tot een meeting in de open lucht op 8 september van dat jaar over "Ontwapening, staatspensioen, achturen-dag, bedrijfsorganisatie, medezeggenschap en vacantie" met het kamerlid **J. ter Laan** en vakbondsman **F. van Meurs**⁵ en niet te vergeten de 'Arbeiders-Muziekvereniging Crescendo' uit Den Haag.

Tot dan toe had men – aangezien het moeilijk was zaalverhuurders te vinden die aan de SDAP ruimte wilden beschikbaar stellen en de partij echt te groot was geworden om nog bij bestuursleden thuis te vergaderen – vooral vergaderd in 'Ons Gebouw' ook wel 'Ons Huis' genoemd, een winkelpand annex bakkerij in de Kerkstraat, dat sinds 1912 toebehoorde aan coöperatie

*Jaarverslag en financieel verslag werden goed-gekeurd. Het bestuur kreeg de beschikking over de gelden, bestemd voor de arbeidersbeweging, 165.21, dat is 8 p.c. van den winst.
Onze partijcounseulen Koekebakker en Hroelger werden resp. als kuzambassie gekozen en als -te poedingen-resier gekozen. De coöperatie gaat slijk vooruit. Zij heeft een pand aan in de Kerk-straat, midden in Vreugd, waar een bakkerij en een tweede winkel zal worden gevestigd. Er komt ook een vergaderzaaltje aan, zodat men ons als Vreugd niet meer zal kunnen verjagen.
Allen wijst er op dat in Vreugd een gunstig terrein voor ons ligt, betrek wijk met verende krachten zullen bewerken.*

'De Volharding' waarvan Koekebakker toen commissaris was. Er vonden bijvoorbeeld bijeenkomsten plaats van het Instituut voor Arbeidersontwikkeling, waarvan de Hagenaar **Henri Rietstap** de grote animator was.

⁵ Jan ter Laan (1872-1956) was voorzitter geweest van de Bond van Commiezen (ambtenaren), wethouder in Rotterdam en lid van de Tweede Kamer; niet te verwarren met zijn eveneens in de Tweede Kamer actieve broer Klaas ter Laan, die in 1914 in Zaandam de eerste SDAP-burgemeester van Nederland werd. Frans van Meurs (1889-1973) was vakbondsbestuurder en werd in de jaren '30 SDAP-wethouder in Amsterdam.

Verkiezingsmeeting der S. D. A. P.

Twee massa-bijeenkomsten
op Houtrust

Rede van ir J. W. Albarda

Gisteravond was het de federatie Den Haag van de S.D.A.P., welke beslag had gelegd op het nieuwe gebouw Houtrust, voor het houden van een verkiezingsmeeting. Het aantal bezoekers heeft dat van de vergadering der N.S.D. op Maandagavond verre overtroffen. Wordt dit op 8 à 10.000 geschat, gisteravond waren er zoovele duizenden, dat de zaal met uitsluitend staanplaatsen slechts de helft van de meeting-gangers kon bevatten. De eenige spreker op deze meeting voor vrijheid en democratie, de fractieleider ir J. W. Albarda, heeft zijn rede dan ook tweemaal moeten houden. Naar schatting waren er dertigduizend bezoekers.

De politie had tegen het aanvansuur handlen vol werk om het overstelpende voetgangersverkeer in de omgeving van Houtrust in goede banen te leiden. Ook extra trams en bussen van de H.T.M. voerden groote contingenten bezoekers aan. Deze kwamen allen uit Den Haag en de gemeenten in de naaste omgeving: Voorburg, Rijswijk, Wassenaar, Leidschendam.

Te ruim half negen was de groote zaalruimte volgestroomd: Aan de wanden hingen doeken met de woorden: Vrijheid en Democratie. Tegen een achtergrond van viagen stonden dicht opeengepakt de duizenden.

Die 'zaalafdrijving' was geen absoluut gegeven: men kwam ook wel bijeen in het stationskoffiehuis te Voorburg en het SDAP-kamerlid en dominee Van der Heide mocht wel in de Franse Kerk spreken voor het IvAO. Bijeenkomsten op 1 mei werden doorgaans in regionaal verband gevierd op het Houtrust-terrein in Den Haag.

In '80 jaar sociaal-democratie' lezen we dat partijgenoot **H.J.(Hendrikus Johannes) Hilgersom** met zijn gezin boven 'Ons Gebouw' woonde. Met de bezetting was echter het uitbaten van een dergelijk gebouw door de sociaal-democratische beheerstichting onmogelijk geworden. De bewoners moesten verhuizen. Timmerman Hilgersom (1901-1945) ging in het verzet, hielp joden onderduiken, werd gearresteerd en kwam om in het kamp Oranienburg.

Het pand aan de Kerkstraat 35 werd tijdens de bezetting door de (aan de overkant gevestigde) Jeugdstorm van de NSB leeggeroofd en vernield, maar bleef door transacties tussen SDAP'ers als bedrijfspand in bevriende hand. Meteen na de bevrijding werden er alweer vergaderingen in gehouden. Het pand werd echter te klein

voor alle activiteiten. Vanaf 1951 deed men pogingen 'De Rotonde' waar men wel vaker vergaderde als vast gebouw te huren. Deze locatie was toen eigendom van de gemeente Den Haag welke het in 1916 had gekocht met het oogmerk deze "wanneer in de toekomst de annexatie van Voorburg een feit zal zijn, als openbaar park te bezigen". Den Haag nu zocht langdurig, maar tevergeefs, naar andere gebruikers en ging pas in 1954 – met tegenstem van de VVD – akkoord met verhuur van 'De Rotonde' aan PvdA en NVV.

De voormalige orangerie en theeschenkerij kreeg toen de naam 'De Koepel' en werd – onder leiding van lokale partijgenoot, architect **Rein Fledderus**⁶ voor het ontwerp en raadslid **Ger Snip** (over wie later meer) als 'werkcoördinator' verantwoordelijk voor de inkoop van materialen – met financiële bijdragen van tientallen individuele leden en van verwante organisaties zoals verzekeringsmaatschappij De Centrale en niet te vergeten door vele uren zelfwerkzaamheid van de leden opgeknapt en verbouwd tot een fraaie en gezellige ruimte. 'De Koepel' zou tot in de jaren '90 het centrum blijven van de activiteiten van de Voorburgse PvdA, zoals algemene ledenvergaderingen en 1 mei-bijeenkomsten. Er waren beheerdersechtparen – achtereenvolgens **dhr. en mw. Mackay-Van de Merwe, Thoms en Meester** – die in de dienstwoning konden wonen. De koepel werd ook aan andere organisaties en een particulieren verhuurd, waarbij voor partij- en vakbondsleden voordelige tarieven golden.

⁶ Architect en stedenbouwkundige R. H. Fledderus (1910-1970) woonde vanaf 1936 aan het Oosteinde in Voorburg. Hij ontwierp ook de Opstandingskerk aan de Rembrandtlaan. Tot hij in 1941 in dienst van de gemeente Rotterdam trad, waar hij o.a. tekende voor De Doelen, was hij bureauchef bij de bekende in Voorburg gevestigde architect Jan Wils (1891-1972), ontwerper van o.a. het Olympisch stadion in Amsterdam, die eerst rond 1920 Stompwijk woonde en die in 1972 in Voorburg overleed.

De Koepel kreeg in de jaren '60 centrale verwarming om de hoge stookkosten te verminderen en in 1987 werd er nog een poging gedaan een afdelingsbibliotheek in De Koepel op te richten, met de nagelaten boeken van de enkele jaren eerder overleden wethouder **Frans Thomassen** als basis. Er werd echter geen bibliothecaris gevonden, zodat daarover weinig meer werd vernomen. In de jaren '90 werd een ingrijpende renovatie noodzakelijk. Stichtingsvoorzitter **Gerard Giebels**⁷ meldde in 1996 dat die honderdduizenden guldens zou gaan kosten. Ook was er na het overlijden van dhr. Meester een jaar eerder en het afscheid van diens weduwe Greet geen beheerder meer. Besloten werd uiteindelijk de huur van De Koepel te beëindigen (hoewel de PvdA-afdeling Voorburg er incidenteel nog zou bijeenkomen na de verbouwing, waarbij de door Fledderus ontworpen plafondornamenten verdwenen) en Ons Gebouw aan de Kerkstraat geheel af te stoten.

KOEPELFONDS

Koepelfonds

Het Koepelfonds is tot stand gekomen door de verkoop van Ons Gebouw, dat in het bezit was gebleven van de 'Rode Familie' en lange tijd nog werd bewoond en beheerd door partijgenoten als **Manus Slappendel** en **Gerrit Soonius**. Later zat de Voorburgse Courant op de benedenverdieping en deden de beheerders van De Koepel het werk aan het pand in de Kerkstraat erbij.

Het is dus een misverstand dat het fonds uit de verkoop van De Koepel zou zijn voortgekomen. Dat pand is immers nooit eigendom van de PvdA geweest, maar werd gehuurd van de gemeente Den Haag en later (vanaf 1961) de gemeente Voorburg. Het eerste jaarverslag van het Koepelfonds (uit 2001) zegt hierover: "Toen de gemeente Voorburg een marktconforme huurprijs ging rekenen, kwam de exploitatie ver buiten het bereik van het bestuur van Stichting Volksgebouw De Koepel. Het bestuur zag zich genoodzaakt de huur op te zeggen, zodat de gemeente Voorburg het pand kon verkopen. Ongeveer tegelijkertijd hebben de afdelingen Voorburg van PvdA en de FNV ook Kerkstraat 35 verkocht. Hiermee was er geen grondslag meer voor de doelstellingen zoals in de statuten van Stichting Volksgebouw De Koepel geformuleerd en was de noodzaak ontstaan om met een nieuwe stichting met nieuwe doelstellingen en statuten verder te gaan."

Het Koepelfonds zet zich in voor het bevorderen van de sociale cohesie in Leidschendam-Voorburg door middelen beschikbaar te stellen aan activiteiten en projecten. Daarnaast is de verhouding tot de afdelingen Voorburg van de PvdA en de FNV met de nieuwe stichting gewijzigd. Was het bestuur van de Stichting Volksgebouw De Koepel nog uitsluitend afkomstig uit PvdA- en FNV-kringen, de statuten van het Koepelfonds zeggen hier niets meer over. Wel is in het huishoudelijk reglement opgenomen dat bestuursleden affiniteit met het gedachtegoed van deze twee partijen dienen te hebben.

⁷ In de periode 1978-1986 raadslid in Voorburg en vanaf 1983 tevens wethouder van oa. cultuur.

Voormalig Stichtingsvoorzitter Han van den Haak publiceerde rond 1990 in de Rooie Rakker een zeer gedetailleerde, nagedelgige geschiedenis van Ons gebouw en De Koepel.

In het jaar 1937 opende de Coöperatie De Volharding op de hoek van de Parkweg en de Franse Kerkstraat een groot, nieuw gebouwd winkelcomplex en verliet de in haar eigendom zijnde winkel met daarachter gelegen broodbakkerij aan de Kerkstraat 35. De plaatselijke afdelingen van SDAP en NVV verzochten De Volharding het gebouw te kunnen huren. Ofschoon hiertegen enkele bezwaren bij het bestuur van de Coöperatie waren gerezen - een te sterke relatie met de rode beweging werd door enkele bestuursleden gevreesd - werd de verhuur tenslotte toch geregeld en toog men met eigen krachten aan het werk.

Men herschiep beneden twee ruimten in zalen, waarin kon worden vergaderd en waar overdag ontspanning zou worden gezocht door het ruime tal werklozen in die tijd. Deze ontvingen daar tevens de uitkeringen via de vakorganisaties.

De bovenwoning werd betrokken door de familie H. Hilgersom, waarvan het echtpaar het toezicht op en de zorg voor de benedenzalen tevens op zich nam.

Dat het gebouw goed was gemeubeld wijst de inventarislijst uit: 200 nieuwe stoelen en voorts kasten, tafels, ingelijste etsen, etc. De vreugde van het bezit was niet van te lange duur. Mei 1940 brak de oorlog uit, met bezetting en ellende.

De SDAP werd als politieke partij al direct ontbonden verklaard en het NVV bleef in naam bestaan onder duits toezicht. Het werd vrijwel zonder leden in 1942 overgeheveld naar het arbeidsfront.

Het pand Kerkstraat 35 zou daarna onbeheerd zijn geweest, zo niet de partijleden P. Huis en H. Slappendel een huurovereenkomst met De Volharding hadden gesloten, ter zekerstelling voor een betere toekomst. Het was betrekkelijk, want de jeugdstorm van de NSB roofde alle meubilair en stoffering uit het pand, terwijl ze als dank voor deze diefstal in het gebouw zware vernielingen aanrichtten. Een na de oorlog ingediende schadeclaim heeft weinig resultaat opgeleverd.

Het gezin H. Hilgersom zocht tijdens de bezettingsjaren andere woonruimte en het gezin A. Tom kreeg gelegenheid de bovenwoning te betrekken. H. Hilgersom kwam tijdens de oorlog om als verzetsman.

De Coöperatie zag in die dagen nog maar weinig heil in het bezit van het besmette pand en wenste het zo snel mogelijk te verkopen. Het te s'Gravenhage wonende partijlid Van Tongeren sloot daartoe de koop en zegde aan de Voorburgse partijgenoten alle optie's op het gebouw toe. Dit woord is later gestand gedaan.

Het benedenpand deed naar het oog dienst als bedrijfsruimte voor de voornoemde huurder.

Op 1 mei 1945, dus kort voor het einde van de oorlog, wist een aantal partijgenoten in Ons Gebouw toch een clandestiene bijeenkomst te organiseren. Vrij spoedig na de oorlog werd het achterzaaltje door de SDAP - later de PvdA - in onderhuur genomen van H. Slappendel. Het beheer daarvan werd door de partij in handen gegeven van een Beheerscommissie, bestaande uit G. Snip, mr. A.W. Visser en W. Wieggersma.

Het schoonhouden en de dagelijkse zorg werd waargenomen door (zoals we hem noemden) de oude heer Slinger.

Dit tot aan de opening van De Koepel.

De wederopbouwjaren

De opkomst van de PvdA-vrouwen in de lokale politiek

Door Marjan van Giezen

De vijftiger jaren kenmerkten zich door een Nederland in wederopbouw en een grote rol van de PvdA in het ontwikkelen van een sociaal beleid in Nederland. De kabinetten Drees bepaalden het politieke spel in deze jaren. Ook in onze gemeente draaide het in deze jaren om de wederopbouw. De woningnood was hoog, en er was veel aandacht voor onderwijs en sociaal beleid. De jaren vijftig kenden ook de opkomst van belangrijke vrouwen in de lokale politiek van Leidschendam en Voorburg. De eerste vrouwelijke wethouder Lydie Plate leverde daar een groot aandeel in. Maar ook in het bestuur en in allerlei werkgroepen traden vrouwen actief op de voorgrond. Hiermee werden de vrouwen een belangrijke factor voor de PvdA in onze gemeente!

Marshall-hulp en chocolademelk

Na de Tweede Wereldoorlog pakte Nederland – vooral dankzij de Marshall-hulp - voortvarend de wederopbouw op. In 1948 vond de troonswisseling plaats en werd Juliana Koningin van Nederland. Alles in ons land stond nog in het teken van huisvesting, werk en sociale zorg. Vanaf 1950 zag de toekomst er voor Nederland al een stuk rooskleuriger uit, en dat gold zeker ook voor de PvdA. Moest de PvdA/SDAP gelijk na de Tweede Wereldoorlog nog vechten om elk lid, de jaren '50 worden in de jaarverslagen en andere archiefstukken omschreven als 'de renaissance van de PvdA'. Dat was vooral te danken aan de verzuiling waardoor een heel sociaal circuit ontstond rondom de SDAP. Dit werd door de PvdA doorgezet, en uit alle verslagen spreekt dan ook een gezellige sfeer op de afdelingsbijeenkomsten. Doen we nu ons best om de vergaderingen zo inhoudelijk mogelijk in te vullen, toen werden vergaderingen vaak afgesloten met een bingo of met gezamenlijke zang en een kopje chocolademelk toe!

Vanaf 1954 beschikte de PvdA eindelijk – na veel weerstand vanuit de gemeente - over een eigen ruimte die met veel eigen menskracht volledig werd gerenoveerd: Volksgebouw De Koepel, gehuurd van gemeente Den Haag. Ondanks de tegenstem van de VVD, die de leus hanteerde: "liever een ruïne dan een rode burcht". Diezelfde 'rode burcht' waarin de PvdA Leidschendam-Voorburg dit jaar haar 100-jarig bestaan mag vieren!

Opbouw van sociaal Nederland

De jaren '50 waren de jaren van de vier kabinetten Drees, bepalend voor de opbouw van Sociaal Nederland. Het waren roerige politieke jaren. De woningnood was overal groot, ook in onze gemeente. Ondanks de bouw van de eerste woningwetwoningen was er zo'n gebrek aan huisvesting dat de bestaande krotten – ondanks toezeggingen – niet werden opgeruimd. Woonruimte voor jongeren, ouderen en grote gezinnen was een groot probleem. Een ander belangrijk politiek onderwerp was de pensioenvoorziening. Na jaren discussie wist het kabinet Drees-IV in 1956 de Algemene Ouderdomswet (AOW) goedgekeurd te krijgen. Ook de Werkloosheidswet dateert uit de 50-er jaren (Drees-II). In onze gemeente werd in deze jaren eveneens de basis voor het sociale beleid gelegd. Maar de 50-er jaren kenmerkten zich bij ons niet alleen door het sociale beleid, deze jaren betekenden ook de opkomst van de vrouwen in de lokale politiek.

Na in de verslagen jarenlang vooral mannennamen tegen te komen, worden vanaf 1950 vrouwen een belangrijke schakel in onze partij. Als lid van het bestuur, van de Vrouwenbond en van het Gewest. Een hele prestatie, omdat vrouwen pas vanaf 1957 formeel handelingsbekwaam waren.

Daarvan trok mevrouw Mr. Aleida Geertruida Plate-Lichtenveld zich niet zoveel aan. **Lydie Plate** (1908-1988) was voor de PvdA in Voorburg in deze jaren 'de' wethouder Sociale Zaken. Maar ze was ook de eerste vrouwelijke wethouder in Voorburg, en de 14^e vrouwelijke wethouder van Nederland. In totaal was zij 22 jaar politiek actief, 3 jaar als raadslid en 19 jaar als wethouder (van 1951 tot 1970). Zij was wethouder van sociale zaken, huisvesting, volksgezondheid, personeelszaken en onderwijs. Dat ze werd gewaardeerd als wethouder bleek wel uit het feit dat zij maar liefst vier maal met algemene stemmen tot wethouder werd gekozen! In 1958 zag zij kans de eerste openbare kleuterschool in onze gemeente financieel rond te krijgen. De school in de Schimmelstraat werd later naar haar vernoemd, en het gebouw staat er nog steeds en wordt nu gebruikt voor kinderopvang (Pinkeltje). Ook de straat is later naar haar vernoemd, de Lydie Platestraat.

Lydie en Eric Plate werden na de bezetting in 1945 met muziek ingehaald bij hun woning aan het Oosteinde te Voorburg.

Niet alleen Lydie Plate, ook andere vrouwen in onze gemeente speelden een belangrijke rol binnen de lokale PvdA. Zo kende het PvdA bestuur een aantal vrouwelijke bestuursleden in deze jaren, o.a. **mw. Pieters, mw. Waardenburg, mej. Van Dijck**. Hier zaten hele bekende namen bij, zoals mevrouw Waardenburg, die een hele lange staat van dienst in het bestuur heeft opgebouwd. Ook zat een 'correspondent' van de Vrouwenbond in het bestuur (**mw. Reinders-Carré**) en was **mej. Grootveld** afgevaardigde in de Contact Commissie. Mevrouw **An Vellekoop-Weijtze** (1916-1991) maakte zich in die jaren hard voor een volkshuisvesting, en in latere jaren was zij een bevoegde Raadslid in onze Raad. Kortom: vrouwen speelden een belangrijke rol in de partijpolitiek in deze jaren! De rol van de vrouw in de PvdA werd benadrukt door de Gewestelijk bestuurster, **mw. Verkade**, die eens sprak over de belangrijke rol van de vrouw in het economisch bestel, "immers, 90% van ons inkomen wordt door haar uitgegeven". Klinkt misschien niet erg geëmancipeerd in onze oren, maar het zette wel even de man in die tijd op zijn plek!

Meer samenwerking

Het beeld uit die jaren zet voor ons overigens ook de huidige politiek op zijn plek. Waar wij nu oproepen tot meer regionale samenwerking, zo deed de PvdA in 1953 een oproep in de Leidschendamse Courant om samen met andere partijen in de regio meer samen te werken op het gebied van volkshuisvesting, de slechte woontoestanden, de werkloosheid, de gasvoorzieningen en het onderwijs. Maar ook toen werd gepleit voor het inrichten van buurt- en jeugdhuizen, vakleerkrachten gymnastiek en zelfs voor een zwembad 'waar vooral in Leidschendam grote behoefte aan is'. Hoezo nieuwe onderwerpen? Anno 2011 praten we opnieuw over de noodzaak van zwembaden, buurthuizen en voldoende woonruimte voor iedereen. Maar zijn we ondertussen wel 60 jaar verder. Gelukkig maar dat we sinds de 50'er jaren qua sociaal beleid in onze gemeente veel hebben kunnen bereiken, mede dankzij diverse socialistische PvdA-wethouders.

Juist in de huidige tijd van de snoeiharde bezuinigingen beseffen we weer hoe belangrijk het sociale fundament is dat sinds de 50'er jaren is gelegd. Met dank aan Lydie Plate en met haar de andere vrouwen in de toenmalige PvdA!

Hoera, mijn vader is gemeenteraadslid

Door **Reina Snip**

Een kind wil niet opvallen maar hetzelfde zijn als zijn leeftijdsgenoten. Verkiezingstijden waren zwaar voor mij, wanneer mijn vader een metershoog bord aan het balkon timmerde en de ramen beneden volplakte met rood met zwarte affiches, die verkondigden dat je op de Partij van de Arbeid moest stemmen. Je kon er niet omheen en ik schaamde mij er voor.

In de jaren vijftig en zestig hadden de mensen duidelijke en uiteenlopende principes. Katholieken stemden KVP, de CHU was er voor andere gelovigen en rijkelui stemden VVD. Ik had zowel gereformeerde vriendinnetjes, die op zondag niet naar de bioscoop mochten, als vriendinnen met VVD-ouders. Onze ouders stonden de vriendschap argwanend toe. Mijn vader **Ger Snip** had het maar druk met zijn werk als gemeenteraadslid (in Voorburg 1948-1962, PvdA-lid tot zijn overlijden in 1993 red.) en zat urenlang achter zijn bureau stukken door te nemen, die door een koerier bezorgd werden in een enveloppe met gaatjes erin. Het hele gezin moest een eerbiedige stilte in acht nemen.

Een spannende tijd bracht 'de Brief van Fledderus' teweeg. **Rein Fledderus** was een architect in wiens huis wij woonden en die de Doelen in Rotterdam op zijn naam had staan. 'De Brief van Fledderus'. Het was iets heel ergs, schaamteloos en schokkends. Vergelijkbaar met de 'Nacht van Schmelzer.' Weet u nog waar het om ging? Ik niet, maar erg was het wel. Er werd gesmoesd en gefluisterd in wandelgangen. Mijn moeder bedankte als lid en de spanning was om te snijden.

Mijn vader zat in tal van besturen, zoals de Stichting Nationale Feesten, Forum Hadriani, en deed iets met jeugdwerk en sport, zoals bij het zwembad van meneer Jansen. Maar net als ieder ander moest ik op warme dagen urenlang in de rij staan om een kaartje te kopen. Voordelen kleefden er niet aan zijn functie. Vooral niet voor mijn moeder, die haar man nauwelijks zag, behalve op zondag, maar dan moest hij weer die stukken doornemen. Vader werkte op het Dr. Neher-laboratorium van de PTT in Leidschendam, ook op zaterdag. Hordes mannen fietsten dan terug van hun werk over het Oosteinde in grijze gabardine jassen. Na het middageten, dat meestal bestond uit bruine bonen met spek of karnemelkse pap met stroop, sloeg mijn vader een handdoek om zijn nek, stopte een met kattendarmen bespannen tennisracket in een platte tenniskoffer en ging op de fiets naar Vreugd en Rust.

Een socialist die tennist

Een socialist die tenniste in die tijd? Ja hoor, samen met fractiegenoten en de tegenpartij. Ze mepten er op los, zoals ze dat op woensdagavond tijdens de gemeenteraadsvergadering met woorden deden. En na afloop, even goede vrienden, namen ze een borrel en aten een 'kreket' zoals mijn broers het mij vertelden met een hete aardappel in hun mond.

In 'De Koepel' mocht ik op woensdagmiddag naar een socialistisch balletclubje onder leiding van Louise Pieters. En mevrouw Toepoel studeerde met ons een meiboomdans in. Een eenvoudige choreografie, die we snel onder de knie kregen. Des te gênanter was het, toen we die op de dag van de arbeid voor een breed publiek in de aula van het Huygens Lyceum gingen opvoeren en mevrouw Toepoel als een speer vanachter de schermen tevoorschijn kwam en hardop begon te tellen, terwijl we het best zonder haar konden stellen.

Mijn vader was mede-oprichter van dat Huygens Lyceum, school op oecumenische basis, en zat met wethouder mw. **Lydie Plate-Lichtenbelt** in het bestuur. Ook toen was ik weer niet trots op die goedbedoelende vader van me. Ieder bestuurslid had een indrukwekkende rij titels voor zijn meestal dubbele achternaam en bij mijn vader stond er slechts: G. Snip. Toen ik op de MMS-afdeling van die school zat, was de vrijzinnig hervormde en socialistische grondslag verschoven naar een kakkineuze 'twinset-met-parelketting'-cultuur. Nooit is het me gelukt, ondanks mijn grote belangstelling voor het vak geschiedenis, van de beruchte juffrouw Berfelo een voldoende te krijgen. Wat kon dat mens, terwijl ze mij met felle haat in haar ogen aankeek, uitvallen naar 'die socialisten'. Alsof ik ze had uitgevonden.

Voorburgse astronauten

Op het Huygens zat op de HBS een actieve, leuke jongen die net als mijn vader in besturen zat, zoals dat van de Voorburgse Astronauten Club. In de praktijk hadden ze daar meer belangstelling voor het organiseren van feestjes dan voor de sterren. De 'fun'-feesten die ze organiseerden op Oosteinde 16 veroorzaakten nogal eens geluidsoverlast. Regelmatig moest die jongen, met wie ik inmiddels achtendertig jaar getrouwd ben, op het matje komen bij het bestuur waar hij op zijn kop kreeg van... mijn vader. Beiden zijn nooit grote vrienden van elkaar geworden. Dat de jongen later ook gemeenteraadslid werd heeft mijn vader niet meer hoeven meemaken. Want hoe had zo'n feestnummer nu aan serieuze politiek kunnen doen...

Naoorlogse Doorbraak:

Klein rood eendje wordt gouden zwaan

Door André Rodenburg

De PvdA is niet alleen een voortzetting van de vooroorlogse Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP), maar werd na 1946 ook het politieke tehuis voor sociaal geëngageerde christelijke en vrijzinnige politici. Net als in de Tweede kamer in Leidschendam en Voorburg was in de jaren de Vrijzinnig Democratische Bond (VDB) met een kleine fractie vertegenwoordigd in de Gemeenteraad, doorgaans in de oppositie tegenover de in getal dominante confessionele partijen. Hoewel de VDB in de jaren '30 voor lijstverbindingen eerder naar de Liberale Staatspartij keek dan naar de SDAP, maakte deze groepering na de bevrijding een collectieve overstap naar de PvdA.

In Voorburg gebeurde dat onder aanvoering van **J.C. (Coen) Deering** (R'dam 1900-Haaksbergen 1990), een geschiedenisleraar woonachtig aan de Groen van Prinstererlaan, die gedurende de bezetting hoofd was van de school voor Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs. Hij overtuigde zijn partijgenoten van de overstap naar de grotere PvdA, waar dezen soms nog twijfelden over kwesties als koningshuis, openbaar onderwijs en medezeggenschap in bedrijven. Coen Deering was zelf van 1946-1948 raadslid in Voorburg waarna hij zowel in Provinciale Staten (tot 1954) en gedurende twee termijnen in de Tweede Kamer werd gekozen (1946/1948 en 1956/1957) als onderwijswoordvoerder in de PvdA-fractie. Inmiddels was hij in zijn geboortestad Rotterdam rector geworden van het Libanon-college, een loopbaan die hij liet prevaleren boven zijn politieke carrière. In 1970 zou hij van de PvdA naar DS'70 overstappen.

Coen Deering, voorzitter VDB afd. Voorburg, later staten- en kamerlid voor de PvdA

Een plaatsgenoot en VDB'er die ook de overstap maakte en die de PvdA wel zijn verdere lange leven trouw zou blijven dienen was **P.C. (Pieter Cornelis) Boone** (Middelburg 1908-Den Haag 1998). Deze Zeeuw was in 1938 naar Leidschendam verhuisd toen hij werkte als directeur van de Delftse aardewerkfabriek De Porceleyne Fles en was ook als actief organisatie-adviseur. In het tuindersdorp dat Leidschendam kort na de oorlog nog was, stond hij aanvankelijk als een van de weinige linkse raadsleden tegenover een confessionele meerderheid, gedomineerd door de KVP, naast ARP en CHU. De VVD legde met een enkel lid in de raad aanvankelijk nog minder gewicht in de schaal. De vrijzinnig-remonstrantse Boone werd PvdA-raadslid naast de atheïstische oud-SDAP'er Kerkhoff die als enige demonstratief bleef zitten tijdens het ambtsgebed waarmee de raadsvergaderingen werden geopend. Politiek gezien noemde Boone Kerkhoff wel zijn mentor.

De situatie was duidelijk afgetekend: "Er waren raadsleden die op de vergaderingen de enveloppen met raadsstukken opensneden, het fractiestandpunt was al bekend, ze hoefden alleen maar ja of nee te zeggen", vertelde Boone in 1976 in een interview aan dagblad Het Binnenhof. "De kwaliteit van de huidige raad is overigens wel heel wat beter dan toen, het waren bijna allemaal agrariërs." Als 'rooie' was hij een buitenbeentje in de tijd van het mandement van de bisschoppen, toen katholieken niet naar de VARA mochten luisteren op de radio en toen de rijksinspecteur van volksgezondheid dr. In 't Veld op gezag van de conservatieve pastoor van de Sluiskant buiten deur werd gehouden bij de katholieke jongensschool.

Raadsnestor en latere PvdA-wethouder P.C. Boone (rechts) neemt afscheid van burg. Banning en diens echtgenote

Boones persoonlijke contacten met de katholieke politici in Leidschendam waren echter goed, zoals met burgemeester H.A.C. Banning⁸, wiens motto was "het gaat erom de mens in de samenleving te beschermen". Daar kon Boone zich ook goed in vinden, zoals hij opmerkte bij diens afscheid in 1965 en later nogmaals tijdens het 25-jarig jubileum van de PvdA-afdeling Leidschendam in 1971. Boone stond bekend als een overtuigd, welbespraakt en boeiend spreker, zij het soms wat lang van stof. Van zijn ijdelheid was hij zich overigens zelf ook wel bewust. Verslaggever Lars Omloo van De Haagsche Courant noemde hem "vooruitstrevend en verbaal sterk".

Net als **Ko Pasma**n in Voorburg was **Pieter Boone** maar liefst 32 jaar lang (1946-1978) raadslid en zag in die tijd de invloed van de PvdA groeien. Toen hij begon als raadslid kreeg een wethouder 560 gulden per jaar, die wedde zag hij stijgen tot f.40.000. De gemeentebegroting liep in dezelfde periode op van f.600.000 naar f.78 miljoen. Door zijn bemiddeling als 'nestor' van de raad bij GS van Zuid-Holland kon in 1964 het college van BenW worden uitgebreid naar 4 wethouders en kreeg de PvdA met **K.D. Dorsman**⁹ een lid in dat Leidschendamse college. Boone volgde zelf in 1970 als wethouder van financiën en onderwijs zijn partijgenoot Dorsman op, die burgemeester was geworden in Wieringen. Dat deed Boone voor Progressief Leidschendam: een combinatie van PvdA, D66 en PPR. Hij kreeg de voorkeur boven Olga Scheltema-de Nie, die later voor D66 wel wethouder in Haren (Gr.) en vervolgens lid van de Tweede Kamer zou worden.

K.D. Dorsman, Leidschendamse eerste PvdA-wethouder

⁸ Overigens zover wij kunnen nagaan, geen familie van de christelijke doorbraak-socialist Willem Banning.

⁹ Dorsman was na zijn Leidschendamse periode lid/penningmeester van het landelijk partijbestuur van de PvdA. Hij beëindigde zijn loopbaan als burgemeester van Oud-Beijerland (1976-1980).

Goede contacten

“Hij was geen man van details, maar van de grote lijnen” herinnerde zich voormalig gemeentesecretaris Ooms aan Boone als wethouder. “Hij had een groot vertrouwen in het ambtenarenapparaat, liep niet voor de voeten maar liet de uitvoering van besluiten aan hen over.” Boone zelf zag dat iets anders: “voor die mensen is het wel ‘ns moeilijk zich van hun dagelijkse bezigheden los te maken, het belang van de gemeente is soms totaal anders dan hun ambtelijke ervaring.”

Als Boone een minister wilde spreken, dan kréég hij hem ook te spreken. Bijvoorbeeld partijgenoot **Jos van Kemenade** die hem benaderde voor het opzetten van de Onderwijsbegeleidingsdienst voor de Haagse regio (Boone zou later tot ere-voorzitter worden benoemd). Als tegendienst lukte het de wethouder om bij de minister op stel en sprong een ridderorde te verkrijgen voor schoolhoofd dhr. Luteijn (net als Boone van huis uit een Zeeuw) wiens lintje na 40 jaar trouwe dienst voor het openbaar onderwijs door de gemeente was ‘vergeten’. Overigens werden er tijdens zijn wethouderschap ook bijzondere scholen geopend, zoals de Duivenvoordeschool (nu De Trampoline) en de LOM-school (nu De Vliethorst) aan de Veurse Achterweg.

Boone onderhield goede contacten met regionale politici zoals partij- en ambtgenoot **Frans Thomassen** in Voorburg, maar ook met politici van andere kleur uit Den Haag, Rijswijk en Wassenaar. Als wethouder van financiën was hij betrokken bij de bouw van Leidsenhage en de stadsuitbreiding met de Heuvelwijk, al kon hem de bouwstijl bepaald niet bekoren. Hij was als lid van de Gewestraad voorstander van een sterke regio die gezamenlijk sociale en culturele voorzieningen moest opzetten en de kosten en opbrengsten zo delen. Regelmatig stelde hij in de raad voor subsidies voor podiumkunsten aan Haagse gezelschappen te verlenen. Hij bepleitte ook meer voorzieningen in Leidschendam op het gebied van de volksgezondheid; een aansluiting bij de GG en GD van Voorburg achtte hij daarbij dringend gewenst en daarvoor zou Leidschendam ook zijn financiële reserves voor moeten inzetten. De gemeente onderscheidde wethouder Boone in 1976 met de ‘Gouden Zwaan’, een erespeld die burgemeester Banning als eerste had mogen ontvangen.

Buiten het lokale politieke werk heeft Pieter Boone zich ook jarenlang sterk gemaakt voor het recht op crematie. Nu is dat wellicht nauwelijks meer voorstelbaar, maar dit was lange tijd in Nederland verboden. Hij was – naast zijn vele andere activiteiten – voorzitter van de Vereniging voor Facultatieve Crematie en bewerkstelligde gelijkstelling voor de wet van cremeren en begraven. Ook hiervan werd hij later erevoorzitter.

Interessante avonden

Zijn zoon, **J.H. (Jan Hein) Boone** (*1939) was lid 1974-1989 van Provinciale Staten voor de PvdA en werd daarna burgemeester van Gouda (1989-2001): “De kleine kern van de PvdA betond uit een groep mensen die sterke banden hadden met Leidschendam. Ze vertegenwoordigden de arbeidersklasse, zij kwamen uit de SDAP. Dan waren er mensen van buiten. Samen was het een kleine, hechte club die een minderheid vormde maar zich zo opstelde dat zijn veel van zich liet horen.” Boone junior zat als 15-jarige al op de publieke tribune, zo vertelde hij samen met zijn vader in diens Haagse verzorgingstehuis in 1997 tijdens een dubbelinterview aan gemeente-archivaris Floor Geraedts: “Het was een stukje toneel, show, spannend. Bovendien was er voor een tiener in Leidschendam niet zo veel te beleven, vandaar vond ik die vergaderingen heel interessante avonden.”

Socialisten spraken over „Weerwerk”

Een vijftientigtal amendementen over de onderwerpen werkgelegenheid, vrouwenemancipatie, democratie, maatschappelijke dienstverlening en sociaal cultureel werk en een wijzigingsvoorstel voor het totale hoofdstuk Vrede en Veiligheid.

Dat was het resultaat van twee afdelingsvergaderingen van de Partij van de Arbeid Leidschendam over het concept-verkiezingsprogramma Weerwerk.

Veel meer dan voorheen werd gebruik gemaakt van de gelegenheid, om via de afdelingsvergadering amendementen op het verkiezingsprogramma voor te stellen.

De oorzaak daarvan is waarschijnlijk de groeiende zorg voor, en betrokkenheid bij, de economische positie van ons land in relatie tot problemen

als energievoorziening, veiligheid en werkgelegenheid.

In grote lijnen werd het verkiezingsprogramma onderschreven. Via het bespreken van de ingediende amendementen en de stemmingen daarover, werden hier en daar wat accenten gelegd.

Het scheppen van meer werkgelegenheid werd als uiterst belangrijk aangemerkt. Indien dit ten koste zal moeten gaan van het handhaven van koopkracht, moet worden gegarandeerd, dat minder loon inderdaad leidt tot meer werk én meer medezeggenschap.

De overheid dient daarom meer sturende bevoegdheden te krijgen.

De Rooie Vrouwen scherpten het emancipatiebeleid verder aan onder meer door aan te dringen op meer deeltijdbanen, arbeidstijdverkorting per dag en meer gelegenheid tot kinderopvang.

Het politiebeleid dient afgestemd te worden op de conclusies, die kunnen worden getrokken uit betere, onafhankelijke klachtenprocedures tegen het optreden van de politie.

De gemeenteraad dient betrokken te worden bij het optreden van de politie op het gebied van het handhaven van de openbare orde.

Voorts werd aandacht gevraagd voor de relatie vrijwilligerswerk en werkgelegenheid, de financiering van bejaardenoorden en woonvoorzieningen bij verpleeghuizen voor partners van patiënten, zoals die gerealiseerd worden bij het verpleeghuis Trinsenhof.

Met betrekking tot Vrede en Veiligheid betrof de afdeling, geïnspireerd door de discussieavond van het IKV, de stelling, dat de Nederlandse krijgsmacht geen kerntaken zal verrichten. Nederland dient alle atoomwapens van zijn grondgebied te verwijderen en vooral te streven naar een zogenaamde Nieuwe Economische (wereld)Orde, om op wereldschaal vrede en veiligheid te waarborgen, in plaats van zich nog langer te baseren op de nucleaire afschrikingsstrategie tussen de twee huidige machtsblokken NAVO en Warschaupact.

Dat de lokale PvdA-afdelingen niet alleen over lokale politiek spraken blijkt wel uit dit bericht dat najaar 1980 in de Haagsche Courant stond. De discussie over ‘kerntaken’ ging toen niet over de omvang van de gemeente-begroting maar over de aanwezigheid van NAVO-kernwapens in Nederland en over het sluiten van kerncentrales Doodwaard en Borssele.

De afdeling Leidschendam diende onder andere een radicaal anti-nucleair amendement (‘kernwapenvrij Europa’) in op het ontwerp-program. In februari 1981 werd – na een emotioneel driedaags verkiezingscongres – een meer gematigde stellingname over kerntaken van lijsttrekker Joop den Uyl aanvaard.

“Als wethouder armpje drukken met marktpartijen”

Gesprek met Martin van der Meule, door Jac Wolters en Floor Boselie-Abbenhuis

Wethouder Martin van de Meule op verkiezingscampagne in Leidschendam

We hebben een gesprek met Martin van der Meule bij hem thuis in Park Veursehout. Met de gedachte dat hij in de jaren ‘70 politiek actief was in de gemeente Leidschendam. Martin voldeed maar deels aan dat profiel; het einde van het Kabinet-Den Uyl en de start van de regering-Van Agt/ Wiegel waren voor hem wel redenen lid te worden van de PvdA. Martin was op dat moment actief in het Jeugdwerk in Leidschendam en kon al direct meedraaien in de aanloop naar de raadsverkiezingen in 1978. Via een restzetel kwam hij in 1982 in de Leidschendamse gemeenteraad. Na drie raadsperioden (1982-1994) was hij van plan op te

stappen, ware het niet dat na de raadsverkiezingen van 1994 de collegevorming niet lukte. De SP was van 1 naar 5 zetels gegaan en de PvdA van 3 naar 2. Op een vrij laat moment werd de PvdA gevraagd toe te treden tot een college, gevormd door CDA, D66 en PvdA. Martin werd wethouder van Sociale Zaken, Sport, Zorg en Welzijn en Harry Oldersma nam de rol van fractievoorzitter op zich. In het daarop volgende College kreeg hij een zware portefeuille met als onderwerpen Economische Zaken en Bedrijfsleven, Kinderopvang, Milieu, Sociale Zaken en (deels) Leidscheveen.

Na de fusie met de gemeente Voorburg zat hij nog één periode (2002-2006) in de nieuwe Raad. Ook kon hij weer aan de slag, via een terugkeergarantie, bij de Dienst Stadsbeheer in Den Haag als teamhoofd Milieutoezicht. Verder is hij nog als vrijwilliger actief in de sportwereld; tot 2008 als scheidsrechter en nu als manager thuiswedstrijden bij RKAVV. Hij kan over de sportwereld uren vertellen, maar wij wilden meer weten over zijn politieke daden en belevenissen in Leidschendam.

Sportbedrijf

Martin kan beschouwd worden als de initiator van de Leidschendamse Dienst Sportbedrijf; niet alleen viel hier het zwembad en sporthal de Fluit onder, maar ook de sportvelden. Het was de bedoeling de betrokken ambtenaren meer zeggenschap en meer ruimte te geven om als zelfstandig ondernemer op te treden. En ook om niet jaarlijks de discussie met de Raad aan te gaan over verhoging van de tarieven. Naar zijn weten heeft het goed gewerkt, want op een bepaald moment was het zwembad de Fluit het best bezochte zwembad in de regio.

Stompwijk

Hoewel Stompwijk slechts 3.000 inwoners telde, had Stompwijk in de gemeenteraad veel invloed. In Martins raadsperioden waren 2 CDA-raadsleden uit Stompwijk afkomstig. En dat heeft ertoe geleid dat er geen (rechtstreekse) verbindingsweg naar Vlietland kwam en dat de verbindingsweg met de kern – de Stompwijkseweg – de nodige problemen met zich meebracht. Ook mocht er niet gebouwd worden in het landelijk gebied, wat uiteindelijk leidde tot een grenswijziging met Nootdorp en de bouwlocatie Leino/Leidscheveen. Om tegenwicht te kunnen geven aan de marktpartijen kwam er een projectbureau Leidscheveen, dat mede werd aangestuurd door Martin (portefeuille Economische Zaken en Milieu). En die verantwoordelijkheid komt vaak neer op ‘armpje drukken met marktpartijen’.

Ondernemers

Als wethouder Bedrijfsleven heeft hij het voor elkaar gekregen de ondernemers in het Damcentrum en Leidsenhage te laten opgaan in één ondernemersvereniging (de LOV); dat scheelde een heleboel overleg en boze winkeliers. Met de gemeente Den Haag werd een gemeenschappelijke regeling aangegaan om de ondernemingen uit het Slachthuis- en het Groente- en Fruitterrein te herhuisvesten in het Forepark. De annexatie van Forepark door Den Haag maakte een abrupt einde aan deze succesvolle gemeenschappelijke regeling; de kas van de nieuwe gemeente Leidschendam-Voorburg werd er wel door ‘gespekt’.

Europees Octrooibureau

Een heel bijzonder verhaal vormt de gang van zaken rondom de voorgenomen vestiging van het Europees Octrooibureau in Leidschendam. Om de vestiging in de Haagse regio te behouden, gaf het ministerie van Economische Zaken ‘carte blanche’ om een geschikte locatie te zoeken. Die werd gevonden in het sportpark De Heuvel (nabij Leidsenhage). De sportterreinen van RKAVV en SEV werden verplaatst naar het sportpark Kastelenring. Ook werd de planvorming rondom de aanleg van de Landscheidingsweg versneld. Uiteindelijk zag het hoofdkantoor in München af van een nieuwe vestiging in Leidschendam, kon de gemeente Leidschendam enkele miljoenen gulden verlies inboeken en een nieuwe exclusieve wijk – Park Veursehout – (laten) ontwikkelen.

Jutters

Eén van Martins huidige vrijwilligersfuncties is voortgekomen uit zijn taak als wethouder Zorg. Via diverse fusies en opdelingen van het RIAGG, zit hij al 8 jaar in de Raad van Toezicht van de stichting De Jutters. De Jutters is hét centrum voor jeugd-GGZ in de regio Haaglanden en richt zich op kinderen en jongeren (en hun ouders/verzorgers) van 0 t/m 22 jaar met psychische/psychiatrische problemen.

Commissaris en Burgemeester

Schelto Patijn (1936-2007) woonde, na afronding van zijn studie in de Verenigde Staten in 1962, gedurende 32 jaar in Voorburg (eerst aan de Vijverhof en later het Oosteinde) en was – tot hij in 1973 parlamentslid werd – lid van het afdelingsbestuur. Hij werkte voor hij full time de politiek in ging als medewerker en later directeur van het Europa-Instituut van de Rijksuniversiteit Leiden. In de jaren '70 werd hij lid van de Tweede Kamer en het Europees Parlement. In de periode 1984-1994 was hij Commissaris van de Koningin in Zuid-Holland.

Later trad Schelto Patijn nog op als spreker tijdens de 1 mei-bijeenkomst in De Koepel en deed hij mee aan het 'canvassen' bij de lokale verkiezingscampagnes. Het bekendst is hij geworden in zijn laatste bestuursfunctie, als burgemeester van Amsterdam, waarvoor hij in 1994 uit onze gemeente verhuisde.

Schelto Patijn (foto ANP-archief)

Continuïteit en consistentie in de kern

Simon van Driel (*1947) was in de jaren '70 en '80 voorzitter van de PvdA-afdeling Voorburg (1976-1981) en het Gewest Zuid-Holland (1981-1990) en lid van de Partijraad; in die periode was hij ook directeur van de Sociale Dienst en Stadsbeheer van de Gemeente Den Haag.

Als lokaal voorzitter schreef hij al in 1981 een betoog voor ons afdelingsblad '*De Rooie Rakker*' over het toenmalige CDA/VVD-kabinet dat met weinig aanpassingen ook in 2011 weer afgedrukt zou kunnen worden (vervang de naam Van Agt door Verhaegen...): het CDA dat zegt te staan voor zwaarste lasten op sterkste schouders, maar pas na de verkiezingen duidelijk maakt waar het eigenlijk voor staat, de VVD die veel duidelijker is maar intussen kiest voor bedrijfswinsten, kernenergie, kernwapens en hogere maximumsnelheid – terwijl arbeidsmarkt, kapitaalmarkt en woningmarkt een puinhoop zijn...

Bij het aantreden van het huidige kabinet was zijn kritiek als lid van de Eerste Kamer (2003-2011) op de bezuinigingen en lastenverdeling niet mals en nog dit voorjaar diende hij in de Senaat een motie in om nu eens duidelijk te maken hoe het met die kernwapens zit. De politieke carrière van Simon kenmerkt zich dus door een hoge mate van continuïteit en consistentie.

Simon van Driel
(foto PvdA)

Rooie Rakker op Sociale Zaken

De in het Drentse Hoogeveen geboren **Jetta Klijnsma** (*1957) woonde begin jaren '80 in Voorburg. Zij was in die tijd fractiemedewerker voor de PvdA in de Tweede Kamer (oa. bij André van der Louw, Marcel van Dam en Thijs Wöltgens) en in de plaatselijke afdeling was ze redacteur van de Rooie Rakker.

Zij heeft nog steeds "goede herinneringen aan het vullen, stencilen, rapen, nieten en rondbrengen van dit periodiekje." Na haar verhuizing naar Den Haag medio jaren '80 werd zij daar eerst bestuurslid en in de jaren '90 raadslid. In 1998 werd zij wethouder en in 2008 staatssecretaris van Sociale Zaken. Sinds 2010 is zij lid van de Tweede Kamer.

Jetta Klijnsma
(foto PvdA)

De jaren tussen rood en paars

“In de politiek word je geconfronteerd met echte problemen”

Gesprek met Agnes Jelsma, door Floor Boselie-Abbenhuis en André Rodenburg

We spreken Agnes Jelsma bij haar thuis in Essesteyn. Bij het maken van de afspraak voor het gesprek heeft ze één voorbehoud gemaakt: Haar dochter staat op het punt om te bevallen en het kan dus best niet doorgaan. Maar het gaat wel door: oma is Agnes nog niet (haar eerste kleindochter wordt in de week erop geboren). In het gesprek blijkt vervolgens dat haar politieke loopbaan een volledige generatie omvat. In 1978 wordt Agnes voor het eerst actief voor de PvdA. Na het bestuur en de redactie van de Rooie Rakker, belandt zij in 1982 voor het eerst in de gemeenteraad van Voorburg. “Computerprogrammeur/systeemanaliste en huisvrouw” staat over haar vermeld in het overzicht van de kandidaat-raadsleden. Ze is dan ook al actief in de Rooie vrouwen. In 2006 beëindigt Agnes haar politieke loopbaan. Met haar als lijstduwer (en flink wat voorkeurstemmen) haalt de PvdA in dat jaar nog haar beste resultaat bij raadsverkiezingen. Agnes heeft dan vele jaren in de gemeenteraad gezeten, deel uitgemaakt van het AB Haaglanden en is lang wethouder geweest (in 1993 kort en vervolgens tussen 1998 en 2006). Over die aanzienlijke politieke periode gaat het gesprek.

geen mannenbolwerk

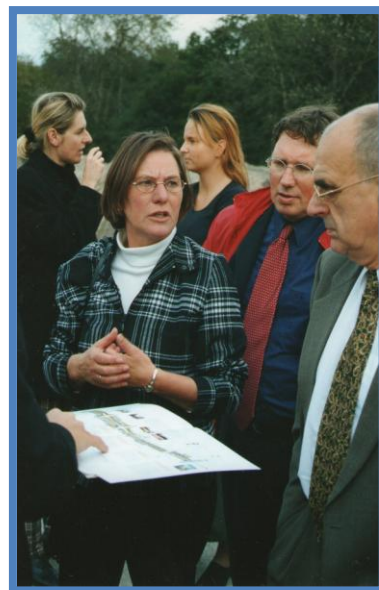
“Nee, het was geen mannenbolwerk waar ik in terecht kwam.” In 1982 vormden de vrouwen weliswaar niet de meerderheid in de Voorburgse gemeenteraad, maar er waren toch behoorlijk veel vrouwen in die raad, ook bij andere partijen. Regelmatig spraken zij als groep met de gemeenteambtenaren die emancipatiezaken behartigden. Dat werkte goed. En er was de Vrouwenraad die invloed had. Daarin zaten alle vrouwenorganisaties, dus ook de kerkelijke en de politieke. Agnes zat er zelf als Rooie vrouw ook in voordat zij de gemeenteraad in ging.

redelijke consensus

“Over het algemeen was er sprake van redelijke consensus tussen de grote partijen in Voorburg, en later in Leidschendam-Voorburg. Ook in de periode dat de PvdA niet in het college zat (vanaf 1994 tot 1998) zijn niet echt fundamentele veranderingen doorgevoerd, ook al is er toen wel flink bezuinigd. “ Agnes heeft één keer met haar portefeuille gezwaaid, namelijk toen er in het verlengde van het landelijk beleid gedreigd werd met bezuinigingen op het minimabeleid van de gemeente. Die bezuinigingen kwamen er uiteindelijk niet, mede dankzij steun van de VVD.

Stadsgewest

In 1994 verloor de PvdA hopeloos bij de gemeenteraadsverkiezingen. De populistische Piet Jansen kwam in het college, de PvdA in de oppositie. Groot discussiepunt in de aanloop was het Stadsgewest. Moest je daar nu vóór of tegen zijn? De PvdA-fracties in Den Haag en de randgemeenten zaten voor de verkiezingen op één lijn. Agnes schreef in de Rooie Rakker: “Juist zonder Stadsgewest kan Den Haag aan de rand van Voorburg bouwen zonder dat wij daar invloed op hebben.” Maar Den Haag drukte regelmatig wel de eigen zin door.

Minister Jan Pronk (geheel rechts) in 2002 op bezoek bij wethouder Agnes Jelsma en haar latere opvolger Gregor Rensen

“Ik heb Jan Pronk een keer meegenomen naar de verlengde Landscheidingsweg / Sijtwende (bij de kruising met de Bernardlaan). Die keuze die daar gemaakt is, vond ook hij raar. En de Utrechtse baan, dwars door een historisch centrum. Dat is natuurlijk ook een gigantische misser.”

het politiek bedrijf

Wat politiek lastig maakt, vindt Agnes, is “dat de rationaliteit nogal eens ontbreekt. Wat in de ene periode als probleem wordt gesignaleerd, wordt op andere momenten weggepoetst. Daar staat tegenover dat je als politicus midden in de maatschappij staat. Je ziet veel en dat maakt het werk interessant. In de politiek word je geconfronteerd met echte problemen. Ik heb gezien dat er heel veel mensen zijn die gewoon niet in staat zijn om zelfstandig werk te doen, die hooguit 20% kunnen van wat een gemiddelde werknemer kan. Die groep krijgt echt geen baan. [De huidige premier en eerder staatssecretaris van Sociale Zaken] Rutte is daar met zijn Wet Werk en Bijstand wel heel gemakkelijk overheen gestapt.”

Agnes: “Wat ik jammer vind, is dat de gemeentelijke PvdA-afdelingen nu geen eigen contactpersoon meer hebben in de Tweede-Kamerfractie. Jeltje van Nieuwenhoven was dat een tijdje voor ons, net als Ella Kalsbeek en Dick Dolman. Regelmatig zagen we elkaar. Dat werkte goed.”

kinderopvang en onderwijs

In haar eerste langere periode als wethouder, heeft Agnes onder meer kinderopvang en onderwijs in haar portefeuille. Kinderopvang wordt dan in Voorburg een groot thema. Na een werkbezoek in Zweden en met wat geld van de rijksoverheid, zorgt de gemeente ervoor dat elke school een peuterspeelzaal kan huisvesten en dat die ook niet weg hoeft als de school gaat uitbreiden. Er komt ook meer ruimte voor andersoortige kinderopvang. Agnes steunt nadrukkelijk de keuze voor brede scholen, waarin allerlei functies samenkomen, en die laagdrempelig zijn voor veel verschillende groepen. Uiteindelijk wordt na de vorming van Leidschendam-Voorburg in Prinsenhof een brede school gebouwd.

Prinsenhof

Prinsenhof wordt één van de belangrijkste projecten van Agnes in haar laatste periode als wethouder. “Alles, alles, alles kwam daar samen en is daar aangepakt.” De flats moesten gerenoveerd worden, een deel werd verkocht aan de bewoners, er is een nieuwe school gebouwd, integratie was een groot issue, er is een extra wijkagent gekomen. Het werkte wel. Uit een monitor bleek dat de verhuisgeneigdheid afnam. Agnes zelf hield om de week spreekuur in de Prinsenhof. Dan hoorde je ook de verhalen. Op een gegeven moment werd er in één van de flats brand gesticht. Vrijwel automatisch ging de verdenking uit naar de jongeren die in een aantal flats al vaker voor overlast hadden gezorgd. Maar er waren inmiddels camera’s opgehangen. En op de beelden daarvan was een oudere vrouw te zien, een (naar wat later bleek) bekende pyromane uit Den Haag.

milieu

Agnes was ook verantwoordelijk voor het milieubeleid. “Milieu is met name in de laatste periode een moeilijk onderwerp geweest.” Weliswaar was het gelukt om van de Utrechtse baan een 80-km-zone te maken, maar dat kostte veel moeite. En dat gold ook voor het besluit om bij het onderhoud van het groen niet meer met gif te sproeien. Het project water, Agnes’ laatste project, liep beter. Leidschendam-Voorburg moest ruimte voor oppervlaktewater creëren. Toen is bewust gekozen voor de ontwikkeling van natuurvriendelijke oevers en bij het spoor voor eilandjes in het water. “Als ik daar nu langsloop, zie ik op die eilandjes allerlei vogels neerstrijken. Echt heel leuk als je ziet wat ervan geworden is.”

Het nieuwe millennium

Honderd jaar, of toch niet

Door Harry Oldersma

Natuurlijk wist ik al langer dat ergens in het begin van de vorige eeuw de afdeling Voorburg-Leidschendam was opgericht. Een prachtige levendige club. Maar zoals Doornroosje zich prikte aan het spingetouw, zo prikten de vroege vaders van de afdeling zich aan hun onderlinge geschillen met als gevolg een bijna honderdjarige slaap. Pas eind vorige eeuw kwam de prins langs in de vorm van een opgeklopt gevaar onder de term herindeling.

De aanleiding tot de fusie van Voorburg en Leidschendam en daarmee de wedergeboorte van onze afdeling heeft nooit gelegen in een gedegen afweging van de voor- en nadelen van die fusie. Het was de angst voor Groot Den Haag dat alles overheerste. Om het beeld even heel helder neer te zetten: ergens in 2000 werd besloten te fuseren en ik heb echt nooit de gebruikelijke doorwrochte stukken gezien waaruit de toegevoegde waarde van die fusie bleek. Voor mij was dat overigens niet noodzakelijk want zonder die onderbouwing was mij die meerwaarde ook wel duidelijk. Hoe het ook zij, het fusiebesluit was de prins die de jarenlang slapende afdeling wakker kuste. Dat is de PvdA in beide stadjes alleen maar ten goede gekomen is. Natuurlijk waren er cultuurverschillen tussen de Voorburgers en de Leidschendamers en soms zelfs grote, maar daarin vond in ieder geval onze afdeling uiteindelijk zijn kracht.

De nieuwe PvdA-afdeling Leidschendam-Voorburg die zo ontstond leverde vanaf het begin leden aan het college van BenW. Daarmee heeft de afdeling sterk bijgedragen aan de veranderingen die de gemeente onherkenbaar van aanzien hebben veranderd: Sytwende, Damplein, sportvelden en zo voort. Persoonlijk vind ik de samenwerking die ontstond tussen het Voorburgse Camuz en de Leidschendamse toneelgroep de Gazellen, die uiteindelijk tot het theater aan het Damlaan leidde, een mooi voorbeeld over hoe beide oude gemeenten elkaar versterkten. Het kan, maar dan moet het mogelijk blijven. Want het Rijk decentraliseerde toen ook al taken naar de gemeente, omdat de gemeente dicht bij de burger staat. Daarmee zadelt het Rijk echter lokale overheden veel te gemakkelijk op met bijna onoplosbare problemen. Blijkbaar is er niet veel veranderd sinds ik weg ben.

Maar als ik het eerste decennium van de gemeente Leidschendam-Voorburg in mijn herinnering naar voren haal is dat niet het eerste waar ik aan denk. Dan is de crisis rond Ehsan Jami mij het meest bijgebleven. Nog steeds kijk ik daar met onbehagen en ongemakkelijk op terug. Het volstrekt ontoelaatbare geweld dat gebruikt werd tegen Ehsan maar ook zijn onvermogen om het probleem terug te brengen tot zijn eigen proporties hebben alle verhoudingen toen op scherp gezet. Hoewel de PvdA daar uiteindelijk sterker uit is gekomen heeft de affaire toen hele diepe sporen getrokken in de fractie en bij mij persoonlijk. Het meest bizarre is dat ik in die tijd herhaaldelijk door partijgenoten benaderd ben met de vraag of ik wel begreep wat er aan de hand was. Alsof ik en de PvdA al niet jarenlang bezig waren met de aanpak van de jeugdproblematiek en de spanningen tussen de vele nationaliteiten die in Leidschendam-Voorburg wonen. Daar is onwaarschijnlijk veel tijd in gaan zitten. En nog steeds is dat een van de grootste uitdagingen voor de PvdA; niet alleen in Leidschendam-Voorburg maar ook elders.

Samenwonen met anderen is lastig; vooral als je het niet met elkaar eens bent. En dat is vaak zo: jongeren niet met ouderen, werknemers niet met werkgevers, autochtoon niet met allochtoon en zo verder. En het zo gemakkelijk om te zeggen dat die ander maar moet toegeven. Het zoeken van een compromis om samen de maatschappij vorm te geven zodat iedereen zijn eigen leven vorm kan geven, is tegenwoordig iets voor softies en is in ieder geval ook niet cool. Maar zal ik u eens wat vertellen? Wij zullen wel moeten. En dan is de PvdA maar soft en niet cool, maar daar stonden en daar staan we voor. En terecht.

Vooruitblik... de komende 100 jaar!

En toen...

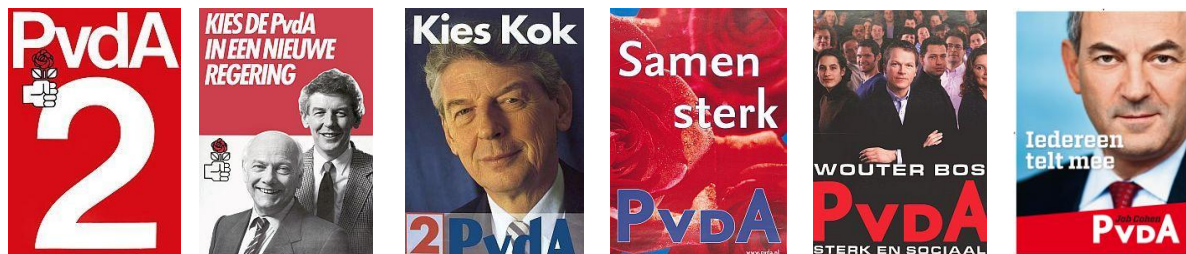
Door Ingrid Morselt, afdelingsvoorzitter

Leidschendam-Voorburg is geen PvdA-gemeente en zal dat waarschijnlijk ook nooit worden. Maar zoals u in alle mooie bijdragen heeft kunnen lezen, heeft dat ons er niet van weerhouden om goed werk te doen en bijzondere politici voort te brengen.

Ook in de komende 100 jaar blijft deze partij hard nodig, want lang geleden is in het westen een keuze gemaakt om de nadruk te leggen op welvaart en niet op welzijn. Ik wil maar zeggen, kijk om je heen en je ziet dat we er de afgelopen decennia met zijn allen niet socialer op zijn geworden. We leven in een tijd van het politiek korte termijn denken: dit jaar besparen we door nergens op te investeren, maar vergeten voor het gemak dat sanering van achterstallig onderhoud altijd vele malen meer kost. Doodzonde – en de rekening komt altijd bij de zwakkeren terecht.

Wat gaan wij de komende decennia doen om hier verandering in te brengen? Hetzelfde als we altijd hebben gedaan, namelijk blijven vertrouwen op de medemenselijkheid en het gezond verstand van onze burgers. Telkens weer onder de aandacht brengen dat het mogelijk is om middelen zo in te zetten dat we niet als individu, maar als maatschappij beter af zijn. Vermenigvuldigen door te delen, dus. Ook de komende 100 jaar zal de PvdA waarschijnlijk in Leidschendam-Voorburg niet de grootste partij worden, maar de PvdA zal wel grootse politiek blijven bedrijven. Toch een mooi vooruitzicht.

verantwoording

Bronnen:

- *80 jaar sociaal-democratie in Voorburg*. Door: Fenny Gerrits, Gregor Rensen en Jos de Wit (1991). Een uitgave van de PvdA afdeling Voorburg;
- *100 jaar sociaal-democratie in Rijswijk*. Door: Willem van der Ende, Cokkie Schoonderwoerd en Laurien Poleij (2009). Een uitgave van Stichting Rijswijkse Historische Projecten;
- *Rode residentie*. Onder redactie van M. Buschman en M.C. van der Swan. Geïllustreerde geschiedenis van honderd jaar sociaal-democratie in Den Haag (1994);
- *Biografisch woordenboek van het Socialisme en de Arbeidersbeweging in Nederland*, Website Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis www.iisg.nl/bwsa;
- *Een halve eeuw van strijd*, herinneringen van J.H. Schaper deel I en II, resp. 1933 en 1935;
- *Op de Kentering. Het democratisch socialisme en de toekomst*. Door Willem Drees sr. (Amsterdam 1945);
- *Willem Drees, de rode wethouder. De jaren 1886-1940*. Door Jelle Gaemers (2006);
- *Willem Drees, gedreven en behoedzaam. De jaren 1940-1948*. Door Hans Daalder (2003);
- *Het laatste chocolaatje; Herinneringen van een jochie uit de bezettingstijd en de geschiedenis van een Engelandvaarder*. Door Allard Plate (2009);
- *De rode canon*. Onder redactie van Karin van Leeuwen, Marijn Molema en Ilse Raaijmakers. Wiardi Beckmanstichting (2010);
- *De Rooie Rakker*, nieuwsbrief van de PvdA-afdeling (Leidschendam-)Voorburg, diverse jaargangen;
- Knipselarchief politieke partijen gemeentearchief Leidschendam-Voorburg;
- On-line krantenarchief Koninklijke Bibliotheek www.kranten.kb.nl;
- Website Stichting Erfgoed Leidschendam www.erfgoedleidschendam.nl;
- Website en beeldbank gemeente Leidschendam-Voorburg www.leidschendam-voorburg.nl;
- Website koepelfonds www.koepelfonds.nl;
- Website Partij van de Arbeid www.pvda.nu.

Met bijdragen van:

Agnes Jelsma, Henk Knoester, Joop Koopman, Ineke Louwrier, Martin van der Meule, Ingrid Morselt, Harry Oldersma, Reina Snip, Margit van der Steen en Jac Wolters.

Met dank aan:

Floor Geeraedts en medewerkers van het Gemeente-archief Leidschendam-Voorburg, Openbare Bibliotheek Den Haag, Openbare Bibliotheek Leidschendam-Voorburg, Rijswijks Historisch Informatiecentrum.

Het jubileum-comité:

Floor Boselie-Abbenhuis, Paul Q. van der Burg, Marjan van Giezen, Michel van der Holst, Gregor Rensen, André Rodenburg, Nadine Stemerink en Arjan Vermeulen.

